

Г Л А С Н И К

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ
ЧАСОПИС ЗА ПРАВНУ ТЕОРИЈУ И ПРАКСУ

Година LXXXV

Нови Сад, октобар 2013

Књига 73

Број 10

САДРЖАЈ

ЧЛАНЦИ

Јована Ђуричић

Правни оквир за оснивање и пословање
јавних предузећа у Србији / 491

Синиша Новковић

Право на настањивање и припадност
привредних друштава у праву
Европске уније / 506

РАСПРАВЕ

Др Хасиба Хрустић

Пореска кривична дела / 521

Драган У. Калаба

Продужење притвора и рокови / 540

СУДСКА ПРАКСА

Марко Кнежевић

Судска пракса из грађанског права / 547

Сања Драгић

Пракса међународних судова / 549

САОПШТЕЊА

Са седнице Управног одбора Адвокатске коморе Војводине / 552

*Указом Председништва СФРЈ бр. 64 од 12. јула 1988,
поводом 60-годишњице излажења,
„ГЛАСНИК” Адвокатске коморе Војводине
о д л и к о в а н ј е
Орденом заслуга за народ са сребрном звездом.*

CONTENTS

ARTICLES

- Jovana Đuričić** Legal Framework for Incorporation and Operation of Public Undertakings in Serbia / 491
- Siniša Novković** The Right of Establishment of the Companies in the European Union Law / 506

DISCUSSIONS

- Hasiba Hrustić Ph. D.** Tax Criminal Acts / 521
- Dragan U. Kalaba** Prolongation of the Custody and Deadlines / 540

CASE LAW

- Marko Knežević** Civil Law Cases / 547
- Sanja Dragić** Case Law of the International Courts / 549

NOTICES

- From the meeting of Vojvodina Bar Association Board of Directors / 552

АДВОКАТСКА КОМОРА ВОЈВОДИНЕ

Основана 1921. у Новом Саду

ГЛАСНИК
АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

Покренут 1. јуна 1928.

Главни и одговорни уредници

Др Косџа Мајински (1928–1932), др Никола Николић (1933–1936), др Василије Сџанковић (1936), др Славко М. Ђурић (1937), Владимир К. Хаџи (1937–1941), Милорад Бојић (1952–1972), Сава Савић (1973–1987), Мирослав Здјелар (1987–1994), др Слободан Бељански (1994–2004)

Уређивачки одбор

Др ЈАНКО КУБИЊЕЦ

главни и одговорни уредник
адвокат у Новом Саду

Др Енике Веџ, адвокат у Новом Саду, Милан Добросављевић, адвокат у Новом Саду, др Жељко Фајфрић, адвокат у Шиду, др Славен Бачић, адвокат у Суботици, мр Вукица Мидоровић, адвокат у Кикинди

Технички уредник

Јелица Недић

Адреса Уредништва
21000 Нови Сад, Змај Јовина 20/1
Телефон: 021/521-235; факс: 021/529-459
e-mail: panonija@eunet.rs
Рукописи се не враћају.

Г Л А С Н И К

А Д В О К А Т С К Е К О М О Р Е В О Ј В О Д И Н Е

Ч А С О П И С З А П Р А В Н У Т Е О Р И Ј У И П Р А К С У

Година LXXXV

Нови Сад, октобар 2013

Књига 73

Број 10

Ч Л А Н Ц И

UDC 658.115:34

Јована Буричић,

дипл. правник – мастер, студент докторских студија
на Правном факултету у Новом Саду, сарадник у настави
на Високој пословној школи струковних студија у Новом Саду

ПРАВНИ ОКВИР ЗА ОСНИВАЊЕ И ПОСЛОВАЊЕ ЈАВНИХ ПРЕДУЗЕЋА У СРБИЈИ*

САЖЕТАК: Јавна предузећа најчешће се детерминишу као субјекти чија је сврха деловања задовољавање општих интереса обављањем непрофитних делатности, које су од кључног значаја за живот грађана. Међутим, дефинисање јавних предузећа може бити двојако. С једне стране, јавна предузећа доводе се у везу са општим (јавним) интересом, а с друге стране, одређују се као предузећа која су под доминантним утицајем државе или локалне власти. Могу их оснивати различити органи, али то се најчешће чини одлуком државе. Најзаступљенија су у области природних монопола и стратешки важним секторима. У Србији се оснивају ради обављања делатности од општег интереса. Устав их не регулише детаљно, већ је то учињено Законом о јавним предузећима. Нека правила о јавним предузећима су била предмет критике стручне јавности, али и Европске уније. Овај рад говори о промени у дефинисању јавних предузећа у Србији, о изменама код оснивања и управљања јавним предузећима у Србији, уз кратак осврт на природни монопол и јавну својину, као појмове битне за пословање јавних предузећа.

Кључне речи: јавна предузећа, природни монопол, јавна својина, Србија

* Рад примљен: 10. 7. 2013. године.

1. УВОД

Јавна предузећа, као субјекти привредне делатности, успешно послују у савременим тржишним условима иако се од самог настанка налазе у процепу између државе и тржишта. Најчешће се јављају у областима природних монопола и стратешки важним секторима. Изучавају се засебно, нарочито због специфичног циља због ког се оснивају, а који се суштински разликује од циљева оснивања приватноправних предузећа. Док у приватном сектору доминира намера за остваривањем профита, јавна предузећа се детерминишу као субјекти чија је сврха деловања задовољавање општих интереса обављањем непрофитних делатности које су од кључног значаја за живот грађана.

Постоји више врста јавних предузећа, али за сваку од њих карактеристично је да су предузећа која су у државном власништву или под државном контролом. У новије време све више се истичу предности модела јавно-приватног партнерства. Однос јавноправног и приватноправног субјекта у овом случају почива на равноправној основи, а мотив удруживања види се у стварању обостране користи – за приватноправног субјекта је то економска добит, а за јавноправног је виши ниво квалитета услуга.

2. ПОЈАМ ЈАВНОГ ПРЕДУЗЕЋА

Јавна предузећа присутна су на привредној сцени већине развијених земаља дуже од сто година. Најзначајнија специфичност овог типа предузећа јесте обављање делатности чији резултат је стварање производа или вршење услуга неопходних како за живот становништва тако и за опстанак других привредних субјеката. У погледу ове карактеристике већина дефиниција јавних предузећа личе једна на другу. Најопштије, јавна предузећа бисмо могли дефинисати као „предузећа чије се оснивање може довести у везу са јавним (општим) интересом и у коме јавна власт (држава или локална заједница) у потпуности или делимично обавља улогу предузетника.”¹ Друге дефиниције као кључни елеменат одређења јавног предузећа наводе „вршење доминантног утицаја”. Имајући то у виду, јавна предузећа могу се дефинисати као „предузећа која су директно или индиректно под доминантним утицајем државе или локалних власти и која имају

¹ *Економска њословна енциклопедија* 9114, 554, преузето од: Вукићевић, С., „Хармонизација прописа компанијског права у Европској унији, са посебним освртом на јавна предузећа” магистарска теза, Крагујевац, 2012, 94.

одвојену имовину, сопствени буџет и рачун”.² Ову дефиницију је усвојила и Европска комисија у Упутству о транспарентности³ на основу чијег садржаја се може закључити да карактер јавног предузећа један субјект не стиче вршењем делатности у јавном (општем) интересу већ на основу степена утицаја који на њега имају јавне власти.⁴ Иако је интенција органа ЕУ да карактер јавних предузећа одређује степен утицаја јавних власти, у већини држава чланица јавна предузећа оснивају се ради обављања делатности од општег интереса. Сличан пример постоји и у Србији. Законом о јавним предузећима⁵ јавно предузеће је дефинисано као „предузеће које обавља делатност од општег интереса, а које оснива Република Србија, аутономна покрајина или јединица локалне самоуправе”⁶. У циљу хармонизације националног законодавства са правом ЕУ, дефиниција јавног предузећа у праву Србије добила је нову димензију у Закону о јавно-приватном партнерству и концесијама⁷ те се према одредбама овог Закона јавним предузећем сматра „свако предузеће, односно привредно друштво на које јавно тело може непосредно или посредно вршити доминантан утицај на основу власништва над њим, на основу финансијског удела у њему или на основу правила којима је уређено”⁸. Може се уочити да постоји разлика у дефинисању јавног предузећа у Закону о јавним предузећима и Закону о јавно-приватном партнерству и концесијама.

Први закон који је директно регулисао положај јавних предузећа у нас био је Закон о јавним предузећима⁹, којим је било прецизирано да јавна предузећа врше привредну делатност од јавног интереса и то у области инфраструктуре и комуналних и других делатности које су услов за живот и рад грађана¹⁰. Следећи закон из ове области код нас био је Закон о јав-

² Public Undertakings and Public Services Activities in the European Union, Working document, European Parliament, p. 7, преузето од: Вукадиновић, Р., „Положај јавних предузећа и предузећа са посебним и искључивим правима у праву Европске уније”, *Право и привреда* бр. 5–8/2004, 1041.

³ Питања која су од општег значаја за све врсте јавних предузећа регулисана су Упутством Комисије бр. 80/723 о транспарентности финансијских односа између држава чланица и јавних предузећа (Commission Directive 80/723/EEC of 25 June 1980 on the transparency of financial relations between Member States and public undertakings, OJ L 195 (1980)), које је више пута мењано и допуњавано (1985, 1993, 2000).

⁴ Вукадиновић, Р., *op. cit.*, 1043.

⁵ *Службени гласник РС*, бр. 119/2012.

⁶ Чл. 1, ст. 1. Закона о јавним предузећима.

⁷ *Службени гласник РС*, бр. 88/2011.

⁸ Чл. 4, ст. 8. Закона о јавно-приватном партнерству и концесијама.

⁹ *Службени лист СРЈ*, бр. 6/90.

¹⁰ Чл. 1. Закона о јавним предузећима.

ним предузећима и обављању делатности од општег интереса¹¹. Њега је сменио Закон о јавним предузећима из 2012. године, који је задржао одређена решења која су постојала у Закону о јавним предузећима и обављању делатности од општег интереса. Такво је нпр. решење да се на правни положај јавних предузећа (прецизније на пословно име, седиште, заступање и статусне промене јавног предузећа, као и на друга питања која нису посебно уређена законом који представља *lex specialis* у овој области) сходно примењују одредбе закона којим се уређује положај привредних друштава које се односе на друштва капитала – друштво са ограниченом одговорношћу и акционарско друштво¹². Законом о јавним предузећима из 2012. године такође се наставља пракса дефинисања јавног предузећа започета Законом о јавним предузећима и обављању делатности од општег интереса, те се јавна предузећа дефинишу као предузећа која обављају делатност од општег интереса, а у чл. 2. Закона прецизирано је шта се подразумева под делатностима од општег интереса.¹³ У Србији се начин обављања делатности од општег интереса утврђује одлуком Владе или другог надлежног органа у складу са законом, док су у Европској унији *services of general interest* веома јасно дефинисане и сведене на делатности природног монопола, где се утврђује право приступа треће стране.¹⁴ Поред јавних предузећа, делатност од општег интереса могу да обављају и друштва капитала чији су оснивачи Република Србија, аутономна покрајина или јединица локалне самоуправе и њихова зависна друштва, као и друштва капитала и предузетници, када им надлежни орган повери обављање те делатности¹⁵. Дакле, према новом законском решењу делатност

¹¹ *Службени гласник РС*, бр. 25/2000, 25/2002, 107/2005, 108/2005-исправка и 123/07-др. закон.

¹² Чл. 1, ст. 3. Закона о јавним предузећима.

¹³ Делатности од општег интереса, у смислу овог закона, јесу делатности које су као такве одређене законом у области: производње, преноса и дистрибуције електричне енергије; производње и прераде угља; истраживања, производње, прераде, транспорта и дистрибуције нафте и природног и течног гаса; промета нафте и нафтних деривата; железничког, поштанског и ваздушног саобраћаја; телекомуникација; издавања службеног гласила Републике Србије; издавања уџбеника; управљања нуклеарним објектима, коришћења, управљања, заштите и унапређивања добара од општег интереса (воде, путеви, минералне сировине, шуме, пловне реке, језера, обале, бање, дивљач, заштићена подручја), производња, промет и превоз наоружања и војне опреме, управљања отпадом, као и комуналне делатности. Делатности од општег интереса јесу и делатности од стратешког значаја за Републику Србију, као и делатности неопходне за рад државних органа и органа јединице локалне самоуправе, утврђене законом или актом Владе.

Занимљиво је да према новом Закону информисање више није делатност од општег интереса.

¹⁴ Лепотић-Ковачевић, Б., „Утицај Уговора о оснивању Енергетске заједнице на јавна предузећа у области енергетике у Републици Србији”, *Право и привреда* бр. 4–6/2011, 468.

¹⁵ Чл. 3. Закона о јавним предузећима.

од општег интереса могу да обављају јавна предузећа, друштва капитала и предузетници, у складу са законом предвиђеним условима, док су пре измена законодавства делатност од општег интереса могла да обављају сва привредна друштва, а не само друштва капитала, али и део предузећа. Осим обављања поменуте делатности, јавна предузећа према Закону послују и ради стицања добити, али тај циљ им није примаран.

Јавна предузећа се оснивају да би обављала делатност од општег интереса у континуитету, те и најмањи прекид у обављању делатности може имати велике економске последице за привреду и грађане, пре свега у виду угрожавања живота и здравља људи или имовине. Зато се Законом о јавним предузећима регулишу поједина питања у вези са обезбеђењем услова за несметано функционисање субјеката који обављају делатност од општег интереса, пре свега у случају промене њихове унутрашње организације и ограничења појединих права, али ту бисмо могли сврстати и питање регулисања штрајка запослених у јавним предузећима. Наиме, запосленима се ово право не може ускратити, али у тој ситуацији мора се водити рачуна о заштити јавног интереса и задовољавању потреба људи. Зато се у Закону наводи да у случају да се у јавном предузећу или у његовом зависном друштву капитала не обезбеде услови за остваривање минимума процеса рада, надлежно министарство, односно надлежни извршни орган аутономне покрајине или надлежни извршни орган јединице локалне самоуправе, треба да предузме неопходне мере ако оцени да могу наступити штетне последице за живот и здравље људи или њихову безбедност и безбедност имовине или друге штетне неотклоњиве последице.¹⁶ Поменуте мере које треба да предузме надлежни орган састоје се или у увођењу радне обавезе или радном ангажовању запослених из других техничко-технолошких система или запошљавању и радном ангажовању нових лица или покретању поступка за утврђивање одговорности органа управљања јавног предузећа.

3. ОСНИВАЊЕ ЈАВНИХ ПРЕДУЗЕЋА

Јавна предузећа могу основати органи који се налазе на различитом нивоу организације власти.¹⁷ У Србији надлежност за оснивање јавног пре-

¹⁶ Чл. 64. Закона о јавним предузећима.

¹⁷ Нпр. у чл. 43. Устава Италије каже се да „у циљу опште користи законом се може задржати за државу, јавна тела или заједницу радника или појединог корисника, или се на њих може пренети експропријацијом без накнаде право сопствености одређених предузећа или група предузећа која се односе на основне јавне службе или на изворе енергије или имају монополски положај, а претежно су од општег интереса”. Устав Италије, превод на српски у: *Права човека* 5–6/2002, 109–140.

дузећа имају држава, јединица локалне самоуправе и аутономна покрајина. Најчешће се предузећа оснивају од стране државе путем закона или одлуком Владе, при чему се држава појављује као једини власник. Оснивање јавног предузећа од стране државе може се манифестовати на два начина – као оснивање предузећа које је у државном власништву или оснивање предузећа које је под државном контролом. Постоје и јавна предузећа која испуњавају оба услова – налазе се у државном власништву, а уједно држава именује и органе управљања у тим предузећима. Међутим, потребно је да се задовољи још један критеријум, који оправдава оснивање јавних предузећа, а односи се на то да јавна предузећа обављају делатност од општег (јавног) интереса и производњом одређених производа, односно вршењем услуга задовољавају потребе широког броја потрошача. Иако постоји могућност оснивања јавних предузећа од стране различитих органа, најчешћа је ситуација да се ови привредни субјекти оснивају одлуком државе. Улога државе у оснивању и контроли јавних предузећа при том нема функцију вршења власти (*ius imperium*), него обављање делатности од изузетне важности за живот и рад становништва и привредних субјеката.

Оснивање јавних предузећа могуће је у скоро свим областима друштвеног живота, али може се запазити да постоје области у којима се ова предузећа оснивају знатно чешће, а то су она која се односе на: јавна добра (енергија, комуникације, транспорт), затим производњу стратешких производа (угља, нафте, атомске енергије, челика), финансије (штедионице, банке, осигуравајуће компаније) и образовање и здравље (јавне школе и универзитети, јавне болнице).¹⁸

Оснивање јавних предузећа може се вршити и одлукама општина или регија, често само у одређеним областима. У ком обиму ће хијерархијски нижи нивои организације власти моћи да врше то своје право зависи пре свега од степена децентрализације власти у конкретној држави. Основни принцип на коме почива децентрализација власти јесте принцип супсидијарности, који претпоставља да се послови власти обављају на нивоу који је најближи грађанима.¹⁹ У складу с тим принципом, јавна предузећа која би обављала делатност од интереса за становништво које живи на територији одређене регије и јединице локалне самоуправе, требало би да оснивају управо ти субјекти на чијој територији ће јавно предузеће обављати делатност од интереса за локално становништво. С обзиром на то да се државе разликују међусобно и према различитом обиму спровођења

¹⁸ Ракић, Б., „Јавна предузећа у транзицији привреде Србије”, докторска дисертација, Београд, 2001, 19.

¹⁹ Више о томе у: Ђуричић, Ј., *Децентрализација као вид вертикалне поделе власти – међународни стандарди и пример Србије*, Нове регионалне политике и европска искуства, Београд, 2012, 379–394.

децентрализације власти, у неким државама оснивање јавних предузећа од стране јединица локалне самоуправе и регија је ограничено на одређене области, а у другим државама то је могуће у читавом низу различитих области.²⁰

Делатност јавног сектора може се вршити и директним обављањем делатности јавне службе од стране државе или територијалне јединице. Затим закључивањем уговора о концесији између државе или територијалне јединице и неког правног или физичког лица.²¹ Такође, поверавањем обављања делатности од јавног интереса одређеним предузећима, предузетницима или привредним друштвима од стране надлежног државног органа у посебном јавном поступку који се разликује од концесије и примењује се у неким комуналним или енергетским делатностима.²²

Јавна предузећа могу се основати као предузећа индустријског или трговачког карактера, најчешће у форми акционарског друштва. Форма акционарског друштва користи се због највеће покретљивости капитала и могућности остваривања контроле поводом вршења послова од јавног интереса. Утицај на рад ових јавних предузећа, која су основана у форми акционарског друштва, држава може да остварује путем посебне врсте акција, тзв. златне акције.²³ Путем њих штити националне интересе и може да спречи секундарну продају тог јавног предузећа уводећи различите видове сагласности.

Национализација одређених приватних предузећа чиме држава постаје једини акционар такође представља вид настајања јавног предузећа. Није редак ни случај оснивања мешовитих предузећа са приватним капиталом као делом капитала (јавно-приватно партнерство).²⁴

²⁰ В. чл. 148. Устава Шпаније, у коме се набрајају материје (области) у којима аутономне области (регије) могу добити надлежност.

²¹ Устав Републике Србије садржи основ за страна улагања и то за концесије као посебну врсту страних улагања. У чл. 85. наводи се да странци могу стећи право концесије на природним богатствима и добрима од општег интереса. Странцима се гарантују и „друга права одређена законом”, што нам даје могућност да проширимо уставну одредбу на страна улагања уопште. Устав међутим не прецизира да ли странци који се јављају у улози концесионара јесу физичка или правна лица. Али ако погледамо чл. 95, ст. 5. Устава, Република Србија је надлежна да уређује и обезбеђује положај „странаца и страних правних лица”, што нам посредно указује на то да се под појмом „странац” подразумевају само физичка лица.

²² Видети код: Васиљевић, М., *Компанијско право – право привредних друштва*, Београд, 2012, 481.

²³ Видети код: Јованић, Т., „Златне акције и неки облици државне контроле над пословањем приватизационих предузећа која обављају делатности од општег интереса”, *Право и привреда* бр. 5–8/2004, 246–264.

²⁴ Васиљевић, М., *op.cit.*, 482.

3.1. Оснивање јавних предузећа у Србији

Устав Републике Србије²⁵ не регулише правни положај јавних предузећа, већ само представља нормативни оквир за регулисање правног положаја јавних предузећа законом или подзаконским актом. Од одредби Устава значајних за регулисање јавних предузећа требало би поменути чл. 97. којим је уређена надлежност Републике Србије, а којим се утврђује да је Република Србија надлежна између осталог да уређује и обезбеђује правни положај привредних субјеката. Исти члан прецизира надлежност Републике Србије у домену заштите свих облика јавне својине. Поверавање јавних овлашћења и јавне службе регулисано је чл. 137. Устава. Према тој одредби, поједина јавна овлашћења могу се законом поверити предузећима, затим установама, организацијама и појединцима, као и посебним органима преко којих се остварује регулаторна функција у појединим областима или делатностима. У истом члану Устава предвиђено је да Република Србија, аутономне покрајине и јединице локалне самоуправе могу основати јавне службе. Оне представљају алтернативу оснивању јавних предузећа, али шта се конкретно подразумева под јавним службама није дефинисано Уставом. Освртом на Закон о јавним службама²⁶ може се видети да се под јавном службом сматрају установе, предузећа и други облици организовања утврђени законом, који обављају делатности односно послове којима се обезбеђује остваривање права грађана односно задовољавање потреба грађана и организација, као и остваривање другог законом утврђеног интереса у одређеним областима²⁷. Према чл. 179. Устава, аутономне покрајине у складу са Уставом и стутутом аутономне покрајине, а јединице локалне самоуправе у складу са Уставом и законом, самостално прописују уређење и надлежност својих органа и јавних служби.

Статут АП Војводине такође садржи одредбе којима се оквирно регулише правни положај јавних предузећа. У чл. 11. Статута предвиђено је да се имовина АП Војводине, начин њеног коришћења и располагање уређују законом. Својина АП Војводине према Статуту представља облик јавне својине, а покрајинској својини припадају ствари које на основу закона користе органи АП Војводине, установе и јавна предузећа чији је оснивач АП Војводина и друге покретне и непокретне ствари, у складу са Законом о јавној својини. Статут означава Скупштину АП Војводине као покрајин-

²⁵ *Службени гласник РС*, бр. 98/2006.

²⁶ *Службени гласник РС*, бр. 42/91 и 71/94.

²⁷ Чл. 1. Закона о јавним службама.

ског органа који одређује органе надлежне за управљање и располагање имовином АП Војводине на начин утврђен законом.

У чл. 27. Статута, који утврђује надлежности АП Војводине, предвиђено је да АП Војводина путем својих органа оснива организације, агенције, јавна предузећа, установе, фондове, привредна друштва ради обављања послова АП Војводине и врши надзор над њиховим радом. Тиме је покрајинским општим актом постављен правни основ за оснивање јавних предузећа од стране покрајине.

Ако анализирамо надлежности АП Војводине наведене у Статуту и осврнемо се на чланове који се тичу оснивања јавних предузећа, можемо видети да АП Војводина има надлежност да оснива јавно предузеће за управљање јавним путевима на територији АП Војводине, затим јавно предузеће за управљање пловним путевима, а поред јавних предузећа оснива и многобројне установе зарад остваривања јавног интереса у различитим областима (ловство, риболов, туризам, просвета, култура, здравствена и социјална заштита, јавно информисање, капитална улагања)²⁸. Орган који доноси акт о оснивању, надлежностима и уређењу јавних предузећа према чл. 34. Статута јесте Скупштина АП Војводине. Поменути акт Скупштина АП Војводине доноси и када се оснивају организације, агенције и установе. Оснивање појединих организација, предузећа и установа може бити поверено Влади АП Војводине покрајинском скупштинском одлуком.

Закон о утврђивању надлежности Аутономне покрајине Војводине²⁹ утврђује надлежности АП Војводине и уређује друга питања од значаја за положај АП Војводине. У погледу оснивања јавних предузећа, значајне су одредбе које одређују да АП Војводина, преко својих органа, а у складу са законом, оснива јавно предузеће за газдовање водама на територији АП Војводине³⁰ и јавно предузеће за газдовање шумама на територији АП Војводине³¹. Такође, Законом је било предвиђено да АП Војводина преко својих органа оснива јавно предузеће за управљање Националним парком „Фрушка гора”³², али овај члан је престао да важи одлуком Уставног суда.

Закон о јавним предузећима наводи да у улози оснивача јавних предузећа у Србији могу бити Република Србија, а у том случају права оснивача остварује Влада, затим јединица локалне самоуправе и аутономна покрајина, при чему права оснивача остварују скупштина јединице локалне

²⁸ Чл. 29. Статута АП Војводине.

²⁹ *Службени гласник РС*, бр. 99/2009 и 67/2012 – одлука УС.

³⁰ Чл. 16, т. 5. Закона о утврђивању надлежности АП Војводине.

³¹ Чл. 18, т. 2. Закона о утврђивању надлежности АП Војводине.

³² Чл. 27. Закона о утврђивању надлежности АП Војводине

самоуправе, односно скупштина аутономне покрајине³³. Република и покрајина као оснивачи немају ограничење у погледу области у којима могу да оснивају јавно предузеће, али то ограничење постоји када се у улози оснивача јавља јединица локалне самоуправе. Наиме, орган јединице локалне самоуправе може према Закону да оснује само јавно предузеће за обављање комуналне делатности или делатности од значаја за рад органа јединице локалне самоуправе.

4. УПРАВЉАЊЕ ЈАВНИМ ПРЕДУЗЕЋИМА У СРБИЈИ

Као последица измена које су наступиле у српском законодавству у погледу начина управљања друштвима капитала, наступиле су измене у погледу управљања јавним предузећима. Новоуведени модели управљања друштвима капитала од доношења Закона о јавним предузећима 2012. године примењују се и на ове субјекте те управљање у јавном предузећу такође може бити једнодомно и дводомно. У случају једнодомног управљања, органи јавног предузећа су директор и надзорни одбор, а у случају дводомног управљања, јавним предузећем управљају директор, извршни одбор и надзорни одбор³⁴.

Изменама Закона о јавним предузећима у овом сегменту приступило се такође и ради решавања проблема политизације органа управљања јавних предузећа. Тако новина у српском законодавству је нпр. одредба да директор не може бити лице које је члан органа политичке странке, односно то може бити лице коме је одређено мировање у вршењу функције у органу политичке странке³⁵. Директоре јавних предузећа више не може произвољно да постави оснивач јавног предузећа,³⁶ него се именује на основу спроведеног јавног конкурса.³⁷ Такође, независан члан надзорног одбора мора да испуњава услов одсуства чланства у политичкој странци.³⁸

³³ Чл. 4. Закона о јавним предузећима.

³⁴ Чл. 11. Закона о јавним предузећима.

³⁵ Чл. 22, ст. 1, т. 5. Закона о јавним предузећима.

³⁶ Чл. 21, ст. 1. Закона о јавним предузећима.

³⁷ Чл. 66, ст. 4. Закона о јавним предузећима: „Конкурси за све директоре јавних предузећа на које се примењује овај закон биће расписани најкасније до 30. јуна 2013.” РТС је последњег дана конкурса јавио да је од око 700 јавних предузећа у Србији, конкурс расписан за свега неколико, односно на нивоу Републике за само четири: „Стара Планина”, „Скијалишта Србије”, ЕПС и „Ресавица”.

³⁸ Чл. 14, ст. 1, т. 5. Закона о јавним предузећима.

5. ЈАВНА ПРЕДУЗЕЋА И ПРИРОДНИ МОНОПОЛ

Устав Републике Србије гарантује свим субјектима једнак положај на тржишту и посебно прописује да је положај страних и домаћих субјеката изједначен.³⁹ Такође, Уставом су забрањени акти којима се ограничава слободна конкуренција на тржишту и то стварањем или злоупотребом монополског или доминатног положаја.⁴⁰ Примећујемо да су овом одредбом Устава забрањени акти којима се ствара монополски положај, иако је према правилима конкуренције забрањено искључиво да привредни субјекти користе свој доминантни положај на штету других субјеката, јер се у тај положај може доћи легитимним средствима конкуренције – нпр. производњом или продајом бољег производа. Правила конкуренције стварају услове за санкционисање искључиво оних предузећа која тај свој доминантни положај на тржишту злоупотребљавају.⁴¹ Ако би стварање монополског положаја било забрањено, обесмишљено би било постојање природног монопола који своју оправданост црпи у појединим областима битним за живот становништва.

Јавна предузећа најчешће се оснивају у областима природних монопола, који би без државне интервенције производили недовољну количину производа уз високе цене. Природни монополи јављају се тамо где је јефтиније да се производња или вршење јавних услуга врши од стране једног привредног субјекта. Такође, оснивају се и у стратешки важним секторима, да би се повећале стране инвестиције, обезбедио одговарајући ниво запослености, смањено сиромашни слој становништва, итд.

Међутим, не треба сматрати целе гране или делатности природним монополем. Ако посматрамо производњу електричне енергије, природни монопол има смисао да постоји код преноса електричне енергије, јер је нерационално да на једном подручју функционише неколико преносних мрежа, док електричну енергију може истовремено производити више предузећа из различитих извора. Због тога се за критеријум разликовања неопходних од сувишних монопола, узима карактер роба и услуга, одређен начином њихове понуде на тржишту и степеном тражње за њима.⁴² Повлашћивање појединих привредних субјеката бива оправдано само у случајевима када се препуштањем тржишта слободној конкуренцији не

³⁹ Чл. 84, ст. 1, ст. 4. Устава Републике Србије.

⁴⁰ Чл. 84, ст. 2. Устава Републике Србије.

⁴¹ Више о томе у: Ђуричић, Ј., „Развој појма колективне доминације тумачењем чл. 82. УЕЗ у пракси Суда Европске уније”, *Право и привреда* бр. 1–3/2011, 130–147.

⁴² Марковић-Бајаловић, Д., „Јавни сектор привреде у праву конкуренције Европске уније”, *Право и привреда* бр. 5–8/99, 747–748.

би могло обезбедити снабдевање робама и услугама за којима постоји потражња свих потрошача.⁴³

Ипак улога државе у привреди све више се своди на пружање правне заштите појединцима у виду гаранта континуираног обављања делатности, а на појединцима је да креирају своје начине деловања. Нови појмови који се уводе у свет тржишних односа јесу дерегулација, демонополизација и приватизација. Деререгулација у смислу укидања или смањења правних норми на свим нивоима, може водити тренду који постаје доминантан у привредноправним односима, а то је окретање модерном облику регулисања правних института путем различитих облика норми тзв. меког права.⁴⁴

6. ЈАВНА ПРЕДУЗЕЋА И ЈАВНА СВОЈИНА

Према облику својине предузећа се могу поделити на друштвена предузећа, јавна предузећа и привредна друштва, која су у приватном власништву, а могу да се оснују као друштва лица и друштва капитала. Међутим, Уставом Републике Србије гарантује се постојање и равноправност три облика својине: приватне, задружне и државне (јавне) својине. Друштвена својина претвара се у приватну својину, тако да позитивноправни систем Србије више не признаје тај облик својине.

Иако је намера уставотворца била да у чл. 87. наведе шта припада државној својини, рубрум овог члана гласи „државна имовина”, а не „државна својина”, а према одредби Устава у „државној имовини” су природна богатства, добра за које је законом одређено да су од општег интереса и имовина коју користе органи Републике Србије, као и друге ствари и права у складу са законом. Ако анализирамо чл. 183. Устава, у ст. 5. можемо запазити да аутономне покрајине управљају „покрајинском имовином” на начин предвиђен законом. Слично и у чл. 190. ст. 4. где Устав наводи да општина самостално управља „општинском имовином” у складу са законом. Према Уставу, општина самостално управља имовином, а у случају покрајине те самосталности нема.

У поменутиим члановима Устава уочено је коришћење два термина у намери означања једног појма. Имовина је шири појам од својине. Право својине је само једно од имовинских права, што и сам Устав прецизира у чл. 58, којим се „јемчи мирно уживање својине и других имовинских права стечених на основу закона”.

⁴³ *Ibidem*, 751.

⁴⁴ Више о томе у: Мркшић, М., Ђуричић, Ј. „Примена *soft law* извора на регулисање јавно-приватног партнерства у Европској унији”, *Право и привреда*, бр. 4–6/2013, 618–632.

Закон о јавној својини Републике Србије⁴⁵ познаје три облика јавне својине и то: државна својина (право својине Републике Србије), покрајинска својина (право својине аутономне покрајине) и општинска, односно градска својина (право својине јединице локалне самоуправе)⁴⁶. Претходно важеће законско решење, садржано у Закону о средствима у својини Републике Србије⁴⁷, познавало је државну својину као један од облика својине у Републици Србији. Закон о јавној својини из 2011. г. предвиђа да непокретности, покретне ствари и друга средства која су на дан ступања на снагу Закона била у државној својини, постају средства у јавној својини Републике Србије,⁴⁸ а аутономна покрајина и јединица локалне самоуправе које су се до ступања на снагу Закона о јавној својини сматрале корисницима средстава у државној својини, стичу право уписа у јавну књигу о непокретностима и правима на њима.⁴⁹ Слично је и са јавним предузећима и друштвима капитала који су у време важења претходног Закона имали право коришћења на непокретностима у државној својини. Ови субјекти такође право својине на непокретности у државној својини стичу уписом у јавну евиденцију о непокретностима и правима на њима.⁵⁰ Они могу стећи својину на свим непокретностима у државној својини осим на комуналним мрежама, затим комерцијалним непокретностима које служе за остваривање прихода путем давања у закуп, односно на коришћење и на непокретностима које се не могу улагати у капитал, односно која могу бити искључиво у јавној својини.⁵¹ Упис права својине јавног предузећа и друштва капитала на непокретностима у државној

⁴⁵ *Службени гласник РС*, бр. 72/2011.

⁴⁶ Чл. 2. Закона о јавној својини.

⁴⁷ *Службени гласник РС*, бр. 53/95, 3/96-исправка, 54/96, 32/97 и 101/05-др. закон.

⁴⁸ Чл. 72. Закона о јавној својини.

⁴⁹ Аутономна покрајина и јединица локалне самоуправе имају право да поднесу захтев за упис јавне својине у року од три године од дана ступања на снагу Закона о јавној својини. У случају да аутономна покрајина, односно јединица локалне самоуправе не поднесе захтев за упис права јавне својине у року од 10 година од дана ступања на снагу Закона о јавној својини, надлежни орган за упис права на непокретностима извршиће, по службеној дужности, брисање права коришћења (чл. 77).

⁵⁰ Чл. 82. Закона о јавној својини.

Право подношења захтева за упис стичу у року од две године од дана ступања на снагу Закона о јавној својини.

⁵¹ Чл. 72. ст. 7. Закона о јавној својини.

А то су: 1) природна богатства; 2) добра у општој употреби; 3) мреже у јавној својини; 4) комерцијалне непокретности које служе за остваривање прихода путем давања у закуп, односно на коришћење; 5) непокретности које користе органи и организације носиоца права јавне својине на тим непокретностима; 6) пољопривредно и грађевинско земљиште и друге непокретности које нису уложене, нити се могу уложити у капитал јавног предузећа и друштва капитала, односно које могу бити искључиво у јавној својини (чл. 82, ст. 4).

својини не може се извршити без писане сагласности оснивача, коју даје надлежни орган аутономне покрајине, односно јединице локалне самоуправе, а за јавна предузећа и друштва капитала чији је оснивач Република Србија, то чини Влада, на предлог министарства надлежног за област којој припада делатност јавног предузећа, односно друштва капитала.⁵²

Предмет јавне својине су природна богатства, добра од општег интереса и добра у општој употреби и ствари које користе органи и организације Републике Србије, аутономне покрајине и јединице локалне самоуправе, установе, јавне агенције и друге организације чији је оснивач Република Србија, аутономна покрајина и јединица локалне самоуправе и друге ствари у јавној својини.⁵³ Према Закону о јавној својини, Република Србија, аутономна покрајина и јединица локалне самоуправе могу средства у јавној својини улагати у капитал јавног предузећа и друштва капитала и по основу улагања да стичу уделе или акције у јавним предузећима и друштвима капитала.⁵⁴

7. ЗАКЉУЧАК

Дефинисање јавних предузећа могуће је на више начина. Оно што чини да дефиниције личе једна на другу јесте чињеница да је реч о значајним субјектима привредне делатности. Иако се налазе у процепу између тржишта и државе, с теоријског аспекта нагнута су на страну државе, која врши доминантни утицај на њихово пословање, било путем капитала или начина управљања. Често су синоним за природни монопол иако су у последње време била захваћена таласом демонополизације. У конкуренцији са приватним капиталом успевају да опстану јер за њима постоји потреба. Ови наводи односе се и на јавна предузећа у Србији. Иако у домаћој пракси можемо чути мишљења да је неопходна реорганизација јавних предузећа, на пољу права неки кораци су предузети, почев од начина дефинисања јавних предузећа, до поступка оснивања и модела управљања јавним предузећима, о чему смо говорили у овом раду.

⁵² Чл. 82, ст. 6. Закона о јавној својини.

⁵³ Чл. 3. Закона о јавној својини.

⁵⁴ Чл. 14. Закона о јавној својини.

Улози могу бити у виду новца и хартија од вредности, затим права својине на стварима у јавној својини, изузев природних богатстава, добара у општој употреби, мрежа које могу бити искључиво у јавној својини и других непокретности које могу бити искључиво у јавној својини и других имовинских права која се по општим прописима могу уложити у капитал (чл. 42).

Промене у начину дефинисања јавних предузећа значајне су због увођења новог концепта у свет привредноправних односа на пољу обављања делатности од општег интереса – модела јавно-приватног партнерства. Међутим, добро позната дефиниција да је реч о предузећима која обављају делатност од општег интереса и даље је актуелна и применљива. Такође, конкуренција јавним предузећима за обављање делатности од општег интереса у Србији нису више сва привредна друштва, него само друштва капитала. Тренд за повећањем степена децентрализације власти у Србији утиче и на свест о проширењу овлашћења територијално нижих нивоа организације власти за оснивањем јавних предузећа, али јавна предузећа се још увек најчешће оснивају одлуком државе. Ипак суштински највећа новина која је актуелизовала тему пословања јавних предузећа у Србији је промена у управљању јавним предузећима и деполитизацији органа управљања, те увођењу јавног конкурса за именовање директора, о чијој примени још увек немамо конкретних резултата.

LEGAL FRAMEWORK FOR INCORPORATION AND OPERATION OF PUBLIC UNDERTAKINGS IN SERBIA

Jovana Đuričić

Student of the second year of Ph. D. studies at the Faculty of Law, University of Novi Sad,
associate at the High Academy of Professional Business Studies in Novi Sad

S u m m a r y

Public undertakings are usually determined as the subjects of actions intended to satisfy the general interests through the performance of non-profit activities, which are essential to the lives of citizens. However, the definition of public undertakings may be twofold. On the one hand, public undertakings are associated with the general (public) interest, on the other hand, are defined as companies that are under the dominant influence of the state or local government. They can be founded by different bodies, but usually they are founded based on the state decision. Its most important activity is in the natural monopolies and strategically important sectors. In Serbia, they are established to carry out activities of general interest. The Constitution does not regulate them in detail, but it was done by the Law of Public Undertakings. Some of the rules on public undertakings were criticized by experts, and the European Union. This paper deals with the change in the definition of public undertaking in Serbia, changes in the establishment and management of public undertakings in Serbia, along with a brief overview of the natural monopoly and public property, as well as concepts relevant to the operations of public undertakings.

Key words: public undertaking, natural monopoly, public property, Serbia

Siniša Novković,
advokat u Novom Sadu

PRAVO NA NASTANJIVANJE I PRIPADNOST PRIVREDNIH DRUŠTAVA U PRAVU EVROPSKE UNIJE*

SAŽETAK: Pravo nastanjivanja predstavlja pravo lica da ude na teritoriju države članice Evropske unije i u njoj se nastani sa ciljem obavljanja određenih ekonomskih aktivnosti. Ovo pravo priznato je kako fizičkim licima koji su državljani država članica EU, tako i pravnim licima koja imaju pripadnost tih država. Obim prava na nastanjivanje je, međutim, u praksi sporan. Značajan doprinos njegovom širem ili užem shvatanju daju i tumačenja Suda pravde Evropske unije. Sud tumačenje ovoga prava crpi iz normi o pripadnosti privrednih društava inkorporiranih u čl. 54 Ugovora o funkcionisanju Evropske unije, po kojima se pripadnost privrednih društava utvrđuje na osnovu dva kriterijuma, a to su kriterijum osnivanja (inkorporacije) i kriterijum stvarnog sedišta. Cilj ovog članka je da razmotri argumente za i protiv primene teorije osnivanja i teorije stvarnog sedišta pri određivanju pripadnosti privrednog društva, a u svetlu prava na nastanjivanje garantovanog Ugovorom o funkcionisanju Evropske unije.

Ključne reči: pravo na nastanjivanje, pripadnost privrednih društava, teorija osnivanja, teorija stvarnog sedišta, Sud pravde Evropske unije

* Rad primljen: 18. 6. 2013. godine.

UVODNA RAZMATRANJA

Od svog početka Evropska unija je radila na tome da stvori prostor u kome neće postojati unutrašnje granice i u kome će biti garantovana sloboda kretanja lica, kapitala, roba i usluga. Međutim, do današnjeg dana željena sloboda kretanja nije u potpunosti ostvarena, posebno u pogledu slobode kretanja privrednih društava. Iako je politika Evropske unije ta da privrednim društvima treba omogućiti da svoju privrednu delatnost obavljaju bilo gde na teritoriji Unije, zbog različitih pravnih sistema država članica Unije, osnivači privrednih društava imaju na raspolaganju 27 zakonodavstava po kojima mogu osnovati svoje društvo.

Kao jedno od osnovnih prava potrebnih za ostvarivanje slobodnog kretanja lica, kapitala, roba i usluga na teritoriji Evropske unije, Ugovor o funkcionisanju Evropske unije garantuje pravo na nastanjivanje (right of establishment). Privredna društva osnovana na teritoriji Evropske unije ili čije se stvarno sedište nalazi u Evropskoj uniji uživala su pravo na nastanjivanje još od donošenja Rimskog ugovora 1958. godine. Obim prava na nastanjivanje je, međutim, ostao sporan do današnjeg dana. Taj obim je, u nedostatku odgovarajućih odredbi komunitarnog prava pokušao da utvrdi Sud pravde Evropske unije u svojim presudama koje su se odnosile na pitanje tumačenja širine prava na nastanjivanje. Takođe, najbitnija pretpostavka za ostvarivanje potpune slobode u uživanju prava na nastanjivanje jeste i rešenje problema određivanja pripadnosti privrednih društava o kom problemu u pravnoj teoriji i praksi postoje dijametralno suprotstavljeni stavovi.

PRAVO NA NASTANJIVANJE

Pravo na nastanjivanje ustanovljeno je odredbom čl. 49. Ugovora o funkcionisanju Evropske unije¹, odredbom koja na opšti način zabranjuje uspostavljanje bilo kakvih ograničenja prava nastanjivanja državljana jedne države članice na teritoriji druge države članice, odnosno uspostavljanje različitih uslova za strane državljane u odnosu na domaće državljane te države u kojoj se ostvaruje pravo na nastanjivanje. Pravo nastanjivanja, u smislu Ugovora o funkcionisanju Evropske unije, znači pravo lica da uđe na teritoriju države članice Evropske unije i u njoj se nastani sa ciljem obavljanja određenih eko-

¹ Treaty on the Functioning of the European Union, 2008/C 115/01, 13. 12. 2007.

nomskih aktivnosti.² Ovo pravo priznato je kako fizičkim licima koji su državljani država članica EU, tako i pravnim licima koja imaju pripadnost tih država. U smislu navedenog čl. 49. Ugovora u funkcionisanju EU, pravnim licima se smatraju „privredna društva koja su osnovana u skladu sa propisima jedne države članice i koja imaju svoje registrovano sedište, svoju glavnu upravu ili glavno mesto poslovanja unutar Unije”³. Pod privrednim društvima podrazumevaju se „privredna društva konstituisana po osnovu građanskog ili privrednog prava, uključujući i zadružna društva i druga pravna lica javnog ili privatnog prava, osim onih koja ne posluju radi sticanja dobiti”⁴. Pravu na nastanjivanje kao fundamentalnom pravu posvećen je ceo jedan odeljak Ugovora o funkcionisanju Evropske unije.

U okviru tog odeljka, zabranjena su ograničenja slobode nastanjivanja državljana jedne države članice na teritoriji druge države članice. Ova zabrana odnosi se i na ograničenja osnivanja predstavništava, ograncika ili zavisnih društava od strane državljana bilo koje države članice sa sedištem na teritoriji bilo koje države članice. Sloboda osnivanja uključuje pravo na započinjanje i obavljanje delatnosti u vidu samozapošljavanja, kao i pravo osnivanja i upravljanja preduzećima, naročito privrednim društvima ili firmama u smislu čl. 54. st. 2, pod uslovima propisanim zakonom za državljane države gde se osnivanje vrši, u skladu sa odredbama poglavlja o kapitalu.

Prema pravnoj teoriji, pravo na nastanjivanje se može dvojako tumačiti.⁵ Sa jedne strane to bi bilo pravo na primarno nastanjivanje koje obuhvata pravo osnivanja i upravljanja privrednim društvima, pod istim uslovima predviđenim za domaće državljane države u kojoj se društva osnivaju, odnosno obavljaju delatnost. Ovo pravo takođe obuhvata i mogućnost premeštanja stvarnog sedišta iz jedne države u drugu. Sa druge strane, pravo na sekundarno nastanjivanje obuhvata osnivanje društva kćeri (predstavništva, ogranci, filijale, i drugi oblici poslovnih jedinica) u drugoj državi članici. Pored toga obuhvata i mogućnost društva da u drugoj državi osnuje novo društvo, nastavljajući pri tom da postoji u matičnoj državi. Linija razgraničenja između prava na primarno i prava na sekundarno nastanjivanje nije uvek najjasnija, a postala je naročito sporna nakon presude Suda pravde u predmetu *Centros*,⁶ odnosno mogućnosti da se osnuje

² R. Vukadinović, *Pravo Evropske unije*, četvrto izmenjeno i dopunjeno izdanje, Centar za pravo Evropske unije Pravnog fakulteta u Kragujevcu i Kancelarija Srbije i Crne Gore za pridruživanje Evropskoj uniji, Kragujevac, 2006, 351.

³ Čl. 54. Ugovora o funkcionisanju Evropske unije.

⁴ *Ibidem*.

⁵ M. Vasiljević, V. Radović, T. Jevremović Petrović, *Kompanijsko pravo Evropske unije*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 2012, 49.

⁶ *Centros Ltd v Erhvervs-og Selskabsstyrelsen*, Case C-212/97, Judgment of the Court of 9 March 1999.

određena forma zavisnog društva u drugoj državi (sekundarno nastanjenje) u situaciji kada mesto primarnog nastanjenja praktično ne postoji.⁷ Međutim, ova podela je nakon presude u predmetu *Überseering*⁸ postala praktično irelevantna, jer je Sud stao na stanovište da za postojanje sekundarnog nastanjenja nije potrebno da istovremeno postoji i primarno nastanjenje.

Razlika između primarnog i sekundarnog prava nastanjivanja ogleda se u tome što kod primarnog nastanjivanja dolazi do prekograničnog premeštaja stvarnog sedišta, dok kod sekundarnog nastanjivanja privredno društvo u drugoj državi članici osnivaju svoje zavisno društvo u vidu predstavništva, ogranka, filijale i slično. Kako primarno pravo nastanjivanja sa sobom povlači i promenu stvarnog sedišta, privredna društva u praksi retko koriste pravo primarnog nastanjivanja, posebno imajući u vidu da neke države članice, kao što su na primer Nemačka i Austrija, zabranjuju promenu stvarnog sedišta.⁹ Stoga su u praksi češće situacije u kojima privredna društva osnivanjem svojih predstavništava, ogranka ili filijala sele svoju privrednu delatnost na teritoriju druge države članice. Iako u pravnoj teoriji postoji spor oko definisanja ovih oblika vršenja privredne delatnosti, zajedničko za te oblike privređivanja je to da im nacionalna zakonodavstva država članica ne priznaju svojstvo pravnog lica, već ih smatraju delovima svojih matičnih društava.

Pravo na nastanjivanje je jedan od centralnih stubova na kojima počiva Evropska unija.¹⁰ To pravo je od presudnog značaja za uklanjanje prepreka koje nacionalne granice i zakonodavstva nameću slobodnom kretanju roba, usluga i kapitala. U slučaju kada nacionalni sudovi nisu sigurni da li je određeno nacionalno pravno pravilo u skladu sa Ugovorom o funkcionisanju Evropske unije ili kada postoji nejasnoća u vezi sa tumačenjem tog ugovora, ti nacionalni sudovi se za pomoć mogu obratiti Sudu pravde Evropske unije shodno čl. 267. Ugovora o funkcionisanju Evropske unije.¹¹ Obim prava na nastanjivanje kao takav se, dakle, ne crpi samo iz formulacije čl. 49. Ugovora o funkcionisanju Evropske unije, već značajan doprinos njegovom širem ili užem shvatanju daju i tumačenja Suda pravde Evropske unije. Sud se u mnogobrojnim presudama izjašnjavao o ograničenjima ovog prava nametnutim od strane nacionalnih zakonodavstava, a koja za posledicu imaju otvorenu ili prikrivenu diskriminaciju prema stranim društvima. Zabrana diskriminacije stranih privrednih društava

⁷ M. Vasiljević, V. Radović, T. Jevremović Petrović, *op. cit.*, 50.

⁸ *Überseering BV v Nordic Construction Company Baumanagement GmbH (NCC)*, Case C-208/00, Judgment of the Court of 5 November 2002.

⁹ R. Vukadinović, *op. cit.*, 358.

¹⁰ C. Frost, *Transfer of Company's Seat – An Unfolding Story in Europe*, 36 Victoria University, Wellington Law Review, 2005, 360.

¹¹ Vidi čl. 267. Ugovora o funkcionisanju Evropske unije.

znači da nacionalni zakonodavac ne može takvim društvima nametati strože uslove u odnosu na one koji važe za domaća društva. Ovakvo tumačenje prava nastanjivanja provejalo je u odlukama Suda evropske zajednice do polovine 80-ih godina dvadesetog veka. Novijim presudama Sud tumači pravo nastanjivanja kroz opštu zabranu ograničenja, kako u odnosu na fizička tako i pravna lica.¹² Ova opšta zabrana ograničenja polazi od stanovišta da čak i kada propisi važe i za strana i za domaća lica, oni mogu biti diskriminatoran efekat na način da uskrate uživanje prava nastanjivanja. Ovaj koncept Sud je razvio tumačenjem čl. 49. i 54. Ugovora o funkcionisanju Evropske unije, ali je ostalo kao sporno pitanje mere do koje zabrana ograničenja može da ide.

Do pre nekoliko godina sudske odluke u kojima je Sud Evropske unije razmatrao pitanja u vezi sa pravom na nastanjivanje privrednih društava bile su retke, a samim tim i nedovoljne za stvaranje jasnije slike o dometu i obimu prava na nastanjivanje. Uz to, odsustvo harmonizacije komunitarnog prava u oblasti prava na nastanjivanje u značajnoj je meri doprinosilo lošem stanju u toj oblasti. Pravo, dakle, nije na odgovarajući način pratilo potrebe sve većeg broja privrednih društava koja su se bavila prekograničnim aktivnostima i druge potrebe koje je sa sobom donelo širenje unutrašnjeg tržišta Evropske unije. Do donošenja odluke u slučaju *Centros*, u toj pravnoj oblasti postojala je svojevrsna konkurencija pravnih sistema država članica, koja je u to vreme bila posmatrana kao negativna pojava.¹³ Svojevremeno je Sud pravde Evropskih zajednica prilikom odlučivanja o prethodnom pitanju u predmetu *The Queen v. Secretary of State for Transport, ex parte Factortame LTD. and others* dao tumačenje ovog člana.¹⁴ Tako je Sud definisao da pravo na nastanjivanje podrazumeva preduzimanje poslovne aktivnosti na određenom mestu u drugoj državi članici na neodređeno vreme.¹⁵ Isti Sud je u predmetu *Sevic* dalje razradio pojam prava na nastanjivanje i izneo svoj stav da pravo na nastanjivanje obuhvata sve one mere koje omogućavaju ili bar olakšavaju pristup drugoj državi članici i obavljanje privredne aktivnosti u istoj, na način da se svim zainteresovanim licima omogući učešće u privrednom životu zemlje, efektivno i pod istim uslovima koji važe za domaća lica.¹⁶

¹² M. Vasiljević, V. Radović, T. Jevremović Petrović, *op. cit.*, 46.

¹³ *Ibidem*, 51.

¹⁴ *The Queen v. Secretary of State for Transport, ex parte Factortame LTD. and others*, C-221/89, Factortame II, Judgement of the Court of 25. July 1991.

¹⁵ *Ibidem*, paragraf 20.

¹⁶ *Sevic Systems Aktiengesellschaft v. Amtsgericht Neuwied*, C-411/03, Judgement of the Court of 30. December 2005, paragraf 18.

PRIPADNOST PRIVREDNIH DRUŠTAVA

Analizirajući čl. 54. Ugovora o funkcionisanju Evropske unije možemo zaključiti da, ukoliko neko privredno društvo želi da uživa pravo na nastanjivanje koje mu taj član garantuje, ono mora biti osnovano u skladu sa pravom države članice, a uz to mora ispuniti jednu od tri moguće tačke vezivanja sa Unijom. Te tri tačke vezivanja su registrovano sedište, centralna uprava i glavno mesto obavljanja privredne delatnosti, koje moraju biti na teritoriji neke od država članica. Ove tri alternativne tačke vezivanja, koje su po čl. 54. utvrđene kao ravnopravne, pokazuju u stvari različitost između nacionalnih zakonodavstava država članica povodom toga šta se ima smatrati odgovarajućom tačkom vezivanja između privrednog društva i određene države, a za potrebe određivanja pripadnosti (državljanstva) privrednih društava. Upravo iz ove tri različite tačke vezivanja proizlazi i osnovna podela među državama članicama Unije na one koje prihvataju teoriju osnivanja (inkorporacije) i one koje se vode teorijom stvarnog sedišta, odnosno alternativno registrovanog sedišta ili mesta glavnog nastanjenja.¹⁷ Prema tome, tumačenje obima prava na nastanjivanje za privredna društva umnogome zavisi od toga kako domaća država članica određuje pripadnost stranog privrednog društva i u kom obimu tim privrednim društvima priznaje pravni subjektivitet.

Pravna teorija i praksa imaju različite kriterijume za rešavanje ovog problema. Tako po jednom kriterijumu, privredno društvo ima pripadnost one države u kojoj je registrovano, odnosno po čijem je pravu osnovano, bez obzira na mesto gde se sedište tog društva nalazi (u toj ili nekoj drugoj državi).¹⁸ Po sličnoj definiciji, privredno društvo pripada državi po čijim je zakonima osnovano, bez obzira na to gde mu se nalazi stvarno sedište, imovina ili centar poslovanja.¹⁹ Osnovno načelo ove teorije je autonomija volje osnivača odnosno upravljača privrednog društva, koji imaju tu slobodu da sami odluče koja će pravna pravila biti primenjena na njihovo društvo. Države koje su prve prihvatile ovu tačku vezivanja kao odgovarajuću za utvrđivanje pripadnosti privrednih društava bile su Sjedinjene Američke Države i Velika Britanija²⁰ iz razloga sigurnosti prometa.²¹ Ovaj kriterijum u svojim zakonodavstvima koriste Velika

¹⁷ M., Vasiljević, V., Radović, T., Jevremović Petrović, op. cit., 44.

¹⁸ M. Jezdić, *Međunarodno privatno pravo I, Uvod u međunarodno privatno pravo i opšti elementi formiranja i primene normi međunarodnog privatnog prava*, šesto izdanje, Naučna knjiga, Beograd, 1976, 143.

¹⁹ M. Stanivuković, Tačke vezivanja za komercijalna pravna lica u međunarodnom privatnom pravu, *Pravni život* 12/2003, 438.

²⁰ M. Pak, *Međunarodno privatno pravo*, četvrto izdanje, JP „Službeni list SRJ”, Beograd, 2000, 365.

²¹ M. Stanivuković, *op.cit.*, 438.

Britanija, Republika Irska, Holandija, Danska, Švajcarska.²² Jezdić ističe da je glavni razlog prihvatanja ove tačke vezivanja to što države koje tu tačku prihvataju „imaju čitav niz filijala i agentura u stranim državama”²³, i što se na osnovu registracije u tim državama smatraju domaćim privrednim društvima i kada svoju privrednu delatnost vrše u inostranstvu. To dalje implicira i da će takva društva uživati sva prava koja njihove matične države dobiju zaključenjem bilateralnih i multilateralnih ugovora. Primenom mesta osnivanja kao tačke vezivanja za utvrđivanje pripadnosti privrednih društava, pitanja nastanka, prestanka, pravne i poslovne sposobnosti privrednog društva i druga slična pitanja ceniće se po zakonodavstvu države osnivanja tog društva.²⁴ Ova teorija daje prioritet pravnoj sigurnosti i zaštiti trećih lica, najčešće poverilaca, koja se najlakše mogu obavestiti o svim značajnim statusnim činjenicama (osnivački akt privrednog društva, ovlašćena i odgovorna lica u privrednom društvu, informacije o stečaju, likvidaciji, itd.) vezanim za privredno društvo s kojim stupaju u pravni odnos upravo u mestu gde je to društvo i osnovano. Zagovornici ove teorije ističu „da se registracija teže menja nego sedište i da su uslovi za promenu registracije teži nego za promenu sedišta društva, što u većoj meri obezbeđuje interese svih lica koja su u pravnim odnosima sa društvom”.²⁵

Po drugom kriterijumu, pripadnost privrednog društva određuje se po njegovom stvarnom sedištu. Pod stvarnim sedištem podrazumeva se glavni organ uprave privrednog društva. Ovaj kriterijum prihvatile su Nemačka, Austrija, Italija, Francuska, Španija i Belgija.²⁶ Najčešće se zahteva da pravno lice ima i stvarno sedište u državi po čijem pravu je to lice osnovano. Po ovom kriterijumu privredno društvo smatra se domaćim društvom, ukoliko mu je stvarno sedište u domaćoj državi.²⁷ Teorija stvarnog sedišta negira autonomiju volje osnivača odnosno upravljača prilikom odabira prava koje će se na status privrednog društva primenjivati, već polazi od pretpostavke da privredna društva imaju pripadnost države u kojoj im se nalazi centar upravljanja odnosno stvarno sedište, a iz razloga što privredna društva, po ovoj teoriji, moraju biti podvrgnuta onom pravu sa kojim je to društvo u najbližoj vezi. U praksi to za posledicu ima da se, primenom ove teorije, stvarno sedište društva poklapa sa mestom njegovog osnivanja, odnosno sa sedištem navedenim u osnivačkom aktu društva, jer bi premeštanje stvarnog sedišta iz države u kojoj je to društvo

²² T. Varadi, B. Bordaš, G. Knežević, V. Pavić, *Međunarodno privatno pravo*, deveto izdanje, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu i „Službeni glasnik”, Beograd, 2007, 280.

²³ M. Jezdić, *op. cit.*, 143.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ M. Pak, *op. cit.*, 366.

²⁶ T. Varadi, B. Bordaš, G. Knežević, V. Pavić, *op. cit.*, 281.

²⁷ M. Jezdić, *op. cit.*, 143.

osnovano, u drugu državu automatski značilo i promenu pravne pripadnosti tog društva. Osnovni nedostatak ove teorije je nemogućnost utvrđivanja stvarnog sedišta onih privrednih društava koja imaju svojstvo multinacionalnih, a kojih je u današnjim uslovima globalizacije veoma mnogo.²⁸ Argumenti za prihvatanje ove teorije su sledeći: da je mesto osnivanja privrednog društva često fiktivno, da se sve obaveze iz delatnosti privrednog društva zasnivaju u sedištu tog društva, te da je ono pogodnije za primenu prava nego mesto osnivanja privrednog društva. Međutim, ova teorija nosi i ozbiljnu slabost koja se ogleda u tome da se sedište utvrđeno osnivačkim aktom ne mora nužno poklapati sa faktičkim sedištem glavne uprave društva. Tada po pravilu nastaje i problem kvalifikacije sedišta privrednog društva, koje se u praksi kvalifikuje po pravu suda gde se pitanje kvalifikacije postavlja (*lex fori*).²⁹

Iz navedenog se vidi da, u okvirima Evropske unije, države članice u pogledu određivanja pripadnosti i merodavnog prava za privredna društva primenjuju dve dijametralno suprotne tačke vezivanja, a to su mesto osnivanja privrednog društva, odnosno mesto gde se nalazi stvarno sedište privrednog društva. Istorijski gledano, među državama članicama primat je do skora imala teorija stvarnog sedišta koja za tačku vezivanja uzima mesto nalaženja sedišta privrednog društva. Međutim, u poslednje vreme, nakon donošenja niza presuda Suda pravde Evropske unije iz oblasti prekograničnih odnosa privrednih društava, teoriju stvarnog sedišta polako zamenjuje teorija osnivanja. Problem komunitarnog prava je taj što Ugovor o funkcionisanju Evropske unije ne predviđa poseban kriterijum pomoću koga bi se na unificiran način mogla odrediti pripadnost privrednih društava, a takav kriterijum ne postoji ni u drugim aktima komunitarnog prava. Stoga se pravna pripadnost privrednih društava ima ceniti prema pravilima međunarodnog privatnog prava država članica.

U pravnoj teoriji se vodi debata oko toga da li je Sud u predmetima *Centros* a potom i *Überseering* i *Inspire Art*³⁰ suštinski ukinuo teoriju stvarnog sedišta, a teoriju osnivanja postavio kao osnovno načelo.³¹ Ovo pitanje je, međutim, po našem mišljenju sporno. Naime, Osnivački ugovori ne daju direktan odgovor na pitanje koja od dve suprotstavljene teorije ima primat u komunitarnom pravu. Takođe, po njima Sud nema prava da odlučuje u stvarima privrednog prava sa prekograničnim elementom, osim da tumači direktive iz te pravne oblasti. Međutim, sa druge strane, Sud ima puno pravo da odlučuje o

²⁸ M. Stanivuković, *op. cit.*, 438.

²⁹ M. Pak, *op. cit.*, 366.

³⁰ *Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Amsterdam v Inspire Art Ltd*, Case C-167/01, Judgement of the Court of 30. September 2003.

³¹ E. Wymeersch, *The Transfer of the Company's Seat in European Company Law*, ECGI - Law Working Paper No. 08/2003, 22.

stvarima koje se tiču prava i sloboda garantovanim Osnivačkim ugovorima, a shodno tome da stavlja van snage nacionalna pravna pravila kojima se ta prava i slobode ograničavaju. Prema tome, iako se ne bavi direktno problematikom pripadnosti privrednih društava i s tim u vezi sukobljenim teorijama osnivanja i stvarnog sedišta, sudska praksa Suda ipak posredno daje ocenu o mogućnostima primena te dve teorije u praksi i preprekama koje one stvaraju pri ostvarivanju slobode i prava iz Osnivačkih ugovora.

Za razliku od presuda u predmetima *Centros*, *Überseering* i *Inspire Art* na osnovu kojih se moglo zaključiti da je teorija stvarnog sedišta u potpunosti napuštena, presuda u predmetu *Cartesio*³² dala je drugu šansu teoriji stvarnog sedišta. Međutim, slučaj *Cartesio* ipak je donekle izmenio obim primene teorije stvarnog sedišta jer države članice sad moraju da dopuste privrednim društvima sa svoje teritorije da premeste svoja sedišta u inostranstvo uz promenu merodavnog prava za privredna društva, a bez prestanka postojanja tih društava u matičnim državama. Sud dakle ne uskraćuje pravo državama članicama da se koriste konceptom stvarnog sedišta, ali ih obavezuje da dozvole privrednim društvima osnovanim na njihovoj teritoriji da premeštaju svoja sedišta u druge države članice. Pa ipak, presuda u slučaju *Cartesio* ne treba da se shvati na način da je Sud ponovo udahnuo život teoriji stvarnog sedišta, jer se Sud u toj presudi nije konkretno ni bavio primenom te teorije, a iz drugih presuda Suda u istoj materiji jasno se iskristalisao stav da je protivno komunitarnim odredbama prava na nastanjivanje kada država članica primenjuje koncept stvarnog sedišta na način da zabranjuje privrednim društvima premeštaj njihovog sedišta u inostranstvo uz istovremenu promenu merodavnog prava za privredna društva.

Pored toga, presuda u predmetu *Cartesio* donela je još jedno razočarenje među pravnim teoretičarima koji su stanovište Suda u tom predmetu smatrali korakom unazad u odnosu na mogućnost neograničene primene teorije osnivanja. Iako Sud u toj presudi nije obrazložio direktno zbog čega je privremeno napustio svoj liberalni stav koji je izneo u prethodnim presudama, možemo pretpostaviti da je Sud to uradio sa namerom da ne bude on organ koji će konačno odlučiti o sudbini teorije stvarnog sedišta, već da to ostavi u obavezu zakonodavnim organima Evropske unije koji imaju široka ovlašćenja da detaljno utvrde osnovne principe i sistem pripadnosti privrednih društava u Evropi.

Dosadašnja sudska praksa Suda pravde Evropske unije pokazuje da je, u nedostatku odgovarajućih odredbi komunitarnog prava, upravo Sud bio taj činilac koji je izvršio jak uticaj na mogućnost država članica da nameću ograničenja stranim privrednim društvima koja žele da obavljaju privrednu delatnost na njihovim teritorijama. Iako se nije direktno bavio teorijom stvarnog sedišta

³² *Cartesio Oktató és Szolgáltató Bt.*, Case C-210/06, Judgement of the Court of 16. December 2008.

i njenim odnosom sa teorijom osnivanja, Sud je značajnim ograničavanjem posledica primene teorije stvarnog sedišta doveo u pitanje i sam opstanak te teorije. Nema, dakle, jasne naznake u odlukama Suda da je teorija stvarnog sedišta neprimenjiva na teritoriji Evropske unije. Odluke Suda samo posredno dotiču teoriju stvarnog sedišta, u smislu da određene posledice primene teorije stvarnog sedišta nisu saglasne slobodi nastanjivanja iz Osnivačkog ugovora. U prilog tome da Sud nije zabranio dalju primenu teorije stvarnog sedišta govori i to da je u svojim odlukama Sud jasno dao za pravo državama članicama da i dalje primenjuju određene mehanizme koji su karakteristični za teoriju stvarnog sedišta, a koji se odnose na zaštitu javnog interesa i borbu protiv zloupotrebe stranih privrednih društava. Takođe, jasno je da države članice i dalje mogu da bez bilo kakvih ograničenja i u punom obimu sprovedu koncept stvarnog sedišta na onim pravnim subjektima koji ne potpadaju pod primenu komunitarnog prava, kao što su na primer privredna društva koja dolaze iz država koje nisu članice Evropske unije i sa kojima nisu zaključeni međudržavni sporazumi koji bi regulisali pitanje priznanja i statusa stranih privrednih društava. Imajući u vidu sve navedeno, mišljenja smo da se iz dosadašnje sudske prakse Suda pravde Evropske unije ne može izvući zaključak da je teorija stvarnog sedišta prevaziđena i neprimenjiva, već samo da se ona nakon ovih presuda ne može više primenjivati u svom punom obimu i uz sve posledice koje proizvodi njena praktična primena, ali i to samo u odnosu na privredna društva koja su propisno osnovana po pravu neke druge države članice Evropske unije.

U vaganju između posledica koje proizvode obe teorije, Sud je dao primat teoriji osnivanja i to iz razloga što su mu, po našem mišljenju, prihvatljivije bile navedene mane teorije osnivanja, nego bilo kakva ograničenja prava na nastanjivanje koja nastaju primenom teorije stvarnog sedišta. Sud, dakle, pokušava da privrednim društvima sa teritorije Evropske unije omogući slobodan i neograničen pristup celokupnom evropskom tržištu. Stoga Sud svojim odlukama pokušava da ukloni sve prepreke koje primena teorije stvarnog sedišta stvara na putu ka slobodnom pristupu tržištu Unije. Kako je Uniji pravo na nastanjivanje jedna od najvažnijih sloboda garantovanih Osnivačkim ugovorom, razumljivo je što Sud pravde Evropske unije u svojim odlukama podržava skoro neograničenu prekograničnu pokretljivost privrednih društava.

Uzimajući u obzir stav Suda pravde Evropske unije u navedenim odlukama u kojima su posledice primene teorije stvarnog sedišta označene kao protivne pravu na nastanjivanje garantovanom Osnivačkim ugovorom, postavlja se pitanje koje su praktične posledice koje će takav stav Suda proizvesti. Smatramo, najpre, da će favorizovanje teorije osnivanja u odnosu na teoriju stvarnog sedišta dovesti do povećane konkurencije između država članica Evropske unije na polju privrednog prava. Ovo stoga što će osnivači privrednih društava

želeti da svoja društva osnuju u onim državama čija pravila privrednog i međunarodnog privatnog prava daju tim društvima najveću slobodu, odnosno čije zakonodavstvo je za ta društva najprivlačnije. Ovakve želje osnivača privrednih društava na teritoriji Evropske unije biće sasvim u skladu sa stavom koji je Sud pravde Evropske unije zauzeo u pomenutim odlukama, a koji dozvoljava privrednom društvu da se osnuje u jednoj državi članici iz jedinog razloga kako bi uživao sve pogodnosti za njega povoljnijeg zakonodavstva.

Razlozi za ovakvo favorizovanje koncepta osnivanja u odnosu na koncept stvarnog sedišta, a u svetlu uživanja prava na nastanjivanje iz Osnivačkog ugovora, nalaze se u samim ciljevima postojanja Evropske unije. Ti ciljevi kao zajedničku karakteristiku imaju uspostavljanje jedinstvenog tržišta na teritoriji Unije. Shodno tome, Sud je želeo da svojim odlukama podrži stvaranje jedinstvenog tržišta i promoviše princip konkurencije među privrednim društvima. Teorija osnivanja, po našem mišljenju, vodi više računa o interesima jedinstvenog tržišta nego što to čini teorija stvarnog sedišta koja se zasniva na protekcionističkim nacionalnim interesima država članica. Pristup koji problemu prekograničnog kretanja privrednih društava ima teorija stvarnog sedišta u značajnoj meri ograničava pokretljivost privrednih društava, a takođe im stvara i dodatne troškove povodom obaveze preregistracije u nekoj drugoj državi članici u koju to društvo želi da premesti centar svoje privredne aktivnosti. Stoga je Sud pokušao da svojim odlukama ukloni postojeće prepreke slobodnom kretanju privrednih društava, kroz nametanje obaveze državama članicama da priznaju status privrednog društva koje je propisno osnovano u drugoj državi članici. Ovako široko tumačenje prava na nastanjivanje predstavlja korak unapred ka boljoj pokretljivosti privrednih društava u Uniji, ali ona svakako nije dovoljna da obezbedi nesmetano obavljanje privredne delatnosti kao i uspostavljanje jedinstvenog tržišta bez ikakvih prepreka, već se to mora postići daljom harmonizacijom pravnih pravila međunarodnog privatnog i privrednog prava na komunitarnom nivou.

Sa druge strane, navedeni liberalni stav Suda povodom prekograničnog kretanja privrednih društava ima i svojih slabosti. On, naime, ne uzima u obzir mogućnost oštećenja prava trećih lica, kao što su manjinski akcionari, zaposleni ili poverioci društva, putem zloupotrebe izbora merodavnog prava koje se primenjuje na privredno društvo, osnivanjem u državi čiji pravni sistem najviše pogoduje licima koja upravljaju društvom. Zaštitu prava trećih lica u tom smislu bolje pruža teorija stvarnog sedišta koja je orijentisana na sprovođenje jake kontrole nad privrednim društvima koja vrše privrednu delatnost na teritoriji neke države.

Zbog ograničene mogućnosti primene teorije stvarnog sedišta nakon donošenja niza odluka od strane Suda pravde Evropske unije, postavlja se pitanje koji mehanizmi ostaju dostupni državama članicama kako bi zaštitile svoj javni interes i interes trećih lica. Naime, primenom kriterijuma stvarnog sedišta dr-

žave članice su imale mogućnost da primene svoje domaće pravo na privredna društva koja obavljala delatnost na teritoriji tih država. Ovo je u praksi omogućavalo državama članicama da široko kontrolišu aktivnosti privrednih društava na njihovoj teritoriji, čak i ako su ta društva bila osnovana u nekim drugim državama. Situacija se promenila nakon donošenja niza odluka Suda pravde Evropske unije, na primer u navedenim predmetima *Centros*, *Überseering*, *Inspire Art*, nakon kojih odluka države članice moraju prihvatiti osnivanje privrednih društava po pravu druge države, kao i pravni subjektivitet tih društava.

Značaj koji je praksa Suda pravde Evropske unije imala na sukob teorije osnivanja i teorije stvarnog sedišta veoma je velik, iako se Sud nikada u svojim odlukama nije neposredno bavio sukobom ta dva koncepta. Donošenjem navedenih presuda omogućena je bolja prekogranična mobilnost privrednih društava na teritoriji Unije, a društvima je takođe omogućeno da na jednostavniji način premeštaju svoje sedišta na teritoriju druge države članice, odnosno da u tim državama članicama osnivaju svoje ogranke ili predstavništva. Iako Sud nije negirao mogućnost primene teorije stvarnog sedišta na teritoriji Evropske unije, posledice stavova koje je Sud zauzeo u navedenim presudama svakako su uzdrmale one države članice koje prihvataju teoriju stvarnog sedišta. Naime, ukoliko se privredno društvo osnuje u skladu sa pravom bilo koje države članice Evropske unije koja prihvata teoriju osnivanja, to privredno društvo ima pravo da svoju poslovnu delatnost obavlja bilo gde u Evropskoj uniji, uz zadržavanje merodavnog prava koje se na njega primenjuje i bez obaveze ispunjavanja bilo kakvih dodatnih uslova koje bi mu eventualno nametnula država članica na čijoj teritoriji obavlja svoju delatnost. Ovo znači da se komunitarno pravo sve više približava konceptu koji prihvata pravo Sjedinjenih Američkih Država, doduše uz manji stepen harmonizacije.

Posmatrajući pojedinačno obe teorije u svetlu dosadašnje prakse Suda pravde Evropske unije, možemo zaključiti sledeće:

Sud teoriju osnivanja prihvata u njenom punom obimu. Naime, ukoliko se na privredno društvo u svakom slučaju primenjuje pravo njegove države osnivanja bez obzira na to gde društvo obavlja svoju delatnost, druge države članice Unije moraju priznati pravni subjektivitet tog društva. One ne mogu nametati dodatne uslove tim privrednim društvima radi obavljanja privredne delatnosti na njihovoj teritoriji, osim u izuzetnim situacijama. Koje su to konkretno izuzetne situacije Sud do sada nije utvrdio, ali je sve situacije o kojima je u dosadašnjim postupcima bilo reči okarakterisao kao nedovoljne da bi se u njima nametalo ograničenje privrednim društvima. Te države, takođe, ni u kakvom obliku ne mogu nametnuti društvima obavezu preregistracije na njihovoj teritoriji.

Što se tiče teorije stvarnog sedišta, imajući u vidu da Sud teoriju osnivanja prihvata u njenom punom obimu, jasno je da teorija stvarnog sedišta mora

biti ograničena. Kao prvo, države članice ne mogu po osnovu svojih nacionalnih kolizionih normi da negiraju pravni status privrednog društva propisno osnovanog u drugoj državi članici. To konkretno znači da država koja prihvata koncept stvarnog sedišta mora priznati privredno društvo propisno osnovano u drugoj državi koja prihvata teoriju osnivanja, čak i kada se pretežno mesto obavljanja delatnosti tog društva nalazi na teritoriji te države koja prihvata koncept stvarnog sedišta. Iz ovoga se može zaključiti da je tačka vezivanja za privredna društva koju Sud prihvata upravo mesto osnivanja privrednog društva. Prema tome, veza između privrednog društva i države njegovog osnivanja smatra se konačnom.

Iz takvog pristupa problemu proistekle su i presude Suda koje, iako eksplicitno ne daju prednost ni jednoj od dve suprotstavljene teorije, ipak posredno favorizuju teoriju osnivanja kao liberalniju i bližu načelu prava na nastanjivanje iz Ugovora o funkcionisanju Evropske unije. Ovaj novi pristup Suda do koga se došlo širokim tumačenjem odredaba o pravu na nastanjivanje iz Ugovora o funkcionisanju Evropske unije, usmeren je na očuvanje i poboljšanje slobodnog kretanja privrednih društava. Ovaj pristup možemo smatrati pragmatičnim, što je i razumljivo imajući u vidu konačni cilj postojanja Evropske unije, a to je Evropa bez bilo kakvih granica. Iz navedenih presuda Suda pravde može se takođe izvući i zaključak da je Sud svojim presudama uticao na primenu teorije stvarnog sedišta ne samo po pitanju merodavnog prava koje će se primeniti na privredna društva već i po pitanju sudske nadležnosti.³³ Naime, osim što će privredna društva koja potiču sa teritorije Evropske unije moći slobodno da biraju državu svog osnivanja, a samim tim i pravni sistem koji im više odgovara, one će posredno moći da utiču i na nadležnost sudova (tzv. forum shopping).³⁴

ZAKLJUČAK

Do današnjeg dana komunitarno pravo nije uspeo da dođe do opšteprihvaćenih pravnih instrumenata putem kojih bi se na odgovarajući način rešilo pitanje određivanja pripadnosti privrednih društava, čime bi se postigla i puna sloboda privrednih društava u ostvarivanju prava na nastanjivanje. Približavanju sukobljenih teorija stvarnog sedišta i osnivanja nisu pomogli ni značajni naponi koji su na tom polju ulagani od strane pravne doktrine odnosno međunarodnih organizacija kao što je na primer Haška konferencija o međunarodnom privatnom pravu.

³³ S. Chertok, *Jurisdictional Competition in the European Community*, University of Pennsylvania, *Journal of International Economic Law*, volume 27, Issue 2, 2006, 468.

³⁴ *Ibidem*, 515.

Razlike između teorije osnivanja i teorije stvarnog sedišta suštinski predstavljaju razlike u stavovima različitih država članica Evropske unije. Tako se one države koje žele da stimulišu razvoj privrede privlačenjem stranih investitora odlučuju za prihvatanje teorije osnivanja, dok sa druge strane teoriju stvarnog sedišta prihvataju one države koje žele da ostvare što je moguće veću kontrolu privrednih aktivnosti koje se vrše na njenoj teritoriji. Navedene dve teorije teško je približiti i iz razloga što su prekogranični privredni odnosi veoma složeni. Oni, naime, uključuju primenu više različitih oblasti prava, kao što su komunitarno pravo, međunarodno privatno pravo, poresko pravo, radno i socijalno pravo, itd. Dalje, svaka od ovih oblasti se primenjuje kako na unutrašnje odnose u privrednom društvu, tako i na odnose privrednog društva sa trećim licima. Stoga je teško utvrditi unifikovana ili bar harmonizovana pravna pravila koja bi efektivno bila primenjiva na prekogranične privredne odnose.

Smatramo da problem spore harmonizacije pravnih pravila koje bi regulisale pitanje pripadnosti stranih privrednih društava ne leži samo u pokušaju da se na sve aspekte prekograničnih privrednih odnosa primeni jedno te isto pravo. Naprotiv, problem je mnogo kompleksniji jer prekogranični privredni odnosi sa sobom donose i nužno preplitanje više pravnih oblasti kao što su poresko, radno, privredno, međunarodno privatno i druge, koje postoje na različitim nivoima vlasti (komunitarno i nacionalno pravo). U takvim okolnostima teško je pomiriti često dijametralno suprotne interese država koje uz to ne žele tako lako da se odreknu svojih javnopravnih ovlašćenja u korist nadnacionalne tvorevine kao što je Evropska unija. Stoga je realno očekivati da harmonizacija u predmetnoj sferi nastupi tek momentom prenosa većine ovlašćenja kojima države članice raspoložu sa nacionalnog na nivo Evropske unije. Kada i da li će se ovo dogoditi, teško je predvideti.

THE RIGHT OF ESTABLISHMENT OF THE COMPANIES IN THE EUROPEAN UNION LAW

Siniša Novković,
attorney at law on Novi Sad

S u m m a r y

The right of establishment is the right of a legal entity to enter on the territory of the member state of the European Union and to establish in it with the goal to perform certain economic activities. This right is recognized both to natural persons who are the citizens of the member states of the European Union and also to the legal entities that belong to these states. However, the scope of the right to establishment is disputable in practice. The important contribution to its wider or narrower interpretation is given by the Court of Justice of the

European Union. The court creates the interpretation of this right from the provisions on the affiliation of the companies incorporated in Article 54 of the Treaty on the Functioning of the European Union, whereby the affiliation of the companies shall be determined based on two criteria, one in incorporation and the other is real business seat. The goal of this article is to analyze arguments pro and con in relation to the application of the theory of incorporation and theory of real business seat when determining the affiliation of the company in the light of right to establishment guaranteed by the Treaty on Functioning of the European Union.

Key words: right to establishment, affiliation of the company, theory of incorporation, theory of real business seat, Court of Justice of the European Union

Проф. др Хасиба Хрусџић,
Центар за правна и финансијска истраживања, Београд

ПОРЕСКА КРИВИЧНА ДЕЛА*

САЖЕТАК: Пореска кривична дела везана су за пореско право. За успешну примену пореских прописа неопходно је постојање одговарајућих казних мера за случајеве неиспуњења прописаних пореских обавеза. Пошто пореска кривична дела угрожавају јавне финансије, држава је јавним приходима увек пружала кривичноправну заштиту и улагала напоре да се сузбије порески криминалитет. У Србији су пореска кривична дела прописана у Кривичном законнику и у Закону о пореском поступку и пореској администрацији. За сва пореска кривична дела прописана је казна затвора, а за већину и новчана казна уз казну затвора. За одређена пореска кривична дела поред казне затвора и новчане казне предвиђена је и мера безбедности забране вршења делатности, позива или дужности.

Кључне речи: кривично дело, пореска утаја, порез по одбитку, порески кредит, акцизни производ

ОСНОВНА ОБЕЛЕЖЈА ПОРЕСКИХ КРИВИЧНИХ ДЕЛА

Пореска кривична дела угрожавају јавне, односно државне финансије. Да би казнене мере биле ефикасне у циљу добровољног извршавања пореских обавеза, по својој структури, висини и начину примене, оне морају бити тако осмишљене да њихова примена делује на одвраћање од

* Рад примљен: 8. 4. 2013. године.

избегавања испуњења прописаних пореских обавеза. Поготово систем самоутврђивања (самоопорезивања) пореске обавезе од стране пореских обвезника захтева стриктан и у примени доследан казнени систем.²

Порески обвезници често имају негативан став према обавези плаћања пореза и других јавних дажбина, јер се плаћањем тих обавеза смањују њихов доходак и имовина, а чиме се уједно умањује и њихова економска снага.

Мада у кривичним законодавствима разних земаља постоје извесне разлике у одређивању пореских кривичних дела, њихов основни циљ је исти – претња санкцијом онима који би избегавали да плате пореску обавезу или да надлежним органима не пријављују податке или чињенице које су од значаја за утврђивање њихових пореских или других фискалних обавеза, односно који би презентирали лажне податке о тим чињеницама у циљу потпуног или делимичног избегавања плаћања пореза или других јавних дажбина.

Установљавање адекватног казног система је, поред осталих фактора, битно за несметану примену пореског система у целини. Како и у којој мери ће обвезници испуњавати пореске обавезе не зависи само од врсте и тежине прописаних казни, већ превасходно од тога да ли се казне доследно и на прописан начин примењују. За разлику од прекршаја који су облик противправног понашања обвезника када се ради о повреди пореске дисциплине или о избегавању плаћања пореза у мањим износима, казнени деликти веће друштвене опасности су пореска кривична дела.

Пореско кривично дело је оно дело које је законом предвиђено као кривично и које је скривљено. У оквиру пореских кривичних дела предвиђена су и она која су учињена и нечињењем кад закон пропуштање да се предузме одређено чињење предвиђа као кривично дело. Нечињењем може бити учињено кривично дело које је законом одређено као такво, ако је учинилац пропустио дужно чињење.

Кривично дело је извршено у време када је извршена одређена радња која је дефинисана као кривично дело, без обзира када је последица дела наступила. Кривица постоји ако је учинилац у време када је учинио кривично дело поступао са умишљајем, а био је дужан да зна да је та његова радња или деловање забрањено.

Пореска кривична дела садржајно су различита, али постоје и њихова заједничка обележја. Међу најважнијим заједничким обележјима тих дела истичу се следећа:

а) за постојање пореског кривичног дела неопходно је постојање **субјективног елемента** – намере да се потпуно или делимично избегне пла-

² Видети: Хасиба Хрустић, *Јавне финансије и пореско право*, Службени гласник РС, Београд, 2008, 262–265.

ћање пореза. Према томе, пореска кривична дела врше се с умишљајем, када је учинилац био свестан свог дела и хтео је његово извршење или кад је учинилац био свестан да може учинити дело па је на то пристао;

б) пореско кривично дело садржи **објективни услов**, а то је да износ пореза чије је плаћање избегнуто буде веће од прописаног минимума.

ОБЛИЦИ ПОРЕСКИХ КРИВИЧНИХ ДЕЛА

Порески обвезници морају унапред бити упознати са последицама непридржавања или неиспуњења пореских обавеза. При томе, од изузетног интереса је уважавање принципа да сви порески обвезници у неиспуњавању пореских обавеза буду једнако третирани, без обзира на категорију обвезника или врсту својине. Уколико се од обвезника очекује коректно извршавање пореских обавеза, казнени систем за неиспуњење ових обавеза не би смео да садржи дискриминационе елементе.

Пореска кривична дела законодавац је дефинисао као кривична дела утврђена законом, која као могућу последицу имају потпуно или делимично избегавање плаћања пореза, давање лажних података о чињеницама од утицаја на утврђивање пореза, састављање или подношење фалсификованог документа од значаја за опорезивање, недозвољено вршење промета производа или услуга, угрожавање наплате пореза и пореске контроле, недозвољен промет акцизних производа и недозвољено складиштење опорезиве робе.

Законодавац у Србији је инкриминисао одређене активности којима се избегава плаћање пореза, доприноса и других јавних прихода у тежњи да се спречи ова негативна појава. Пореска кривична дела прописана су у Кривичном законнику и у Закону о пореском поступку и пореској администрацији.³

У Кривичном законнику предвиђена су два кривична дела: пореска утаја и неуплаћивање пореза по одбитку.

У Закону о пореском поступку и пореској администрацији, прописана су следећа пореска кривична дела:

- неосновано исказивање износа за повраћај пореза и порески кредит;
- угрожавање наплате пореза и пореске контроле;
- недозвољен промет акцизних производа и,
- недозвољено складиштење робе.

³ Видети: Кривични законик, *Службени гласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012; Закон о пореском поступку и пореској администрацији, *Сл. гласник РС*, бр. 80/2002, 84/2002, 23/2003, 70/2003, 55/2004, 61/2005, 85/2005, 62/2006, 63/2006, 61/2007, 20/2009, 72/2009, 53/2010, 101/2011, 2/2012, 93/2012.

ПОРЕСКА КРИВИЧНА ДЕЛА У КРИВИЧНОМ ЗАКОНИКУ

У Кривичном законнику (КЗ) предвиђена су два кривична дела: пореска утаја и неуплаћивање пореза по одбитку.

Пореска утаја (чл. 229. КЗ)

Кривично дело пореске утаје извршава онај ко у намери да потпуно или делимично избегне плаћање пореза, доприноса или других прописаних дажбина:

- даје лажне податке о законито стеченим приходима, о предметима или другим чињеницама које су од утицаја на утврђивање оваквих обавеза; или
- ко у истој намери, у случају обавезне пријаве, не пријави законито стечени приход, односно предмете или друге чињенице које су од утицаја на утврђивање пореске обавезе; или
- ко у истој намери на други начин прикрива податке који се односе на утврђивање пореских обавеза,

а износ обавезе чије се плаћање избегава прелази сто педесет хиљада динара, за шта је прописана казна затвора од шест месеци до пет година и новчана казна. Ако износ обавезе чије се плаћање избегава прелази милион и петсто хиљада динара, учинилац ће се казнити затвором од једне до осам година и новчаном казном. Међутим, ако износ обавезе чије се плаћање избегава прелази седам милиона и петсто хиљада динара, учинилац ће се казнити затвором од две до десет година и новчаном казном.

Лажни подаци односе се на приходе које је извршилац законито стекао, или на предмете или друге чињенице које су од утицаја на утврђивање пореза, доприноса или других прописаних дажбина. Непријављивање прихода, односно предмета, означава пропуштање извршиоца да, у законском прописаном року, изврши своју обавезу пријављивања одговарајућих чињеница. На први поглед се чини да одредбом овог члана нису обухваћени незаконито стечени приходи, већ да се ради само о непријављивању законито стечених прихода. Међутим, треба имати у виду да су незаконито стечени приходи покривени, односно обухваћени одредбом овог члана јер кривично дело пореске утаје чини и онај: „ко у истој намери на други начин прикрива податке који се односе на утврђивање пореских обавеза”.

Код кривичног дела пореске утаје прописан је **објективни услов**. Да би постојало ово кривично дело потребно је да износ дажбина чије се плаћање избегава прелази минимални износ од **сто педесет хиљада динара**.

Извршилац кривичног дела може да буде било које лице које је обавезно да плати порез, допринос или неке друге прописане јавне дажбине. Кривично дело се може извршити само са умишљајем, намером да се, за себе или другог, избегне потпуно или делимично плаћање пореза, чиме се стиче одређена противправна имовинска корист.

За кривично дело пореске утаје предвиђена је кумулативно казна затвора и новчана казна.

Дакле, кривично дело пореске утаје има два тежа облика. Први тежи облик настаје ако износ обавезе чије се плаћање избегава прелази **милион и петсто хиљада динара**, за које је прописана казна затвора од једне до осам година и новчана казна. Други тежи облик настаје ако износ обавезе чије се плаћање избегава прелази **седам милиона и петсто хиљада динара**, када је прописана казна затвора од две до десет година и новчана казна.

Неуплаћивање пореза по одбитку (чл. 229а КЗ)

За кривично дело неуплаћивања на прописани уплатни рачун јавних прихода обрачунатих пореза по одбитку, доприноса за обавезно социјално осигурање по одбитку или других прописаних дажбина, одговорно лице у правном лицу – порески платац, као и предузетник – порески платац, казниће се затвором до три године и новчаном казном.

Ако износ обрачунатог, а неуплаћеног пореза, односно доприноса за обавезно социјално осигурање по одбитку прелази милион и петсто хиљада динара, учинилац ће се казнити затвором од шест месеци до пет година и новчаном казном.

Ако износ обрачунатог, а неуплаћеног пореза, односно доприноса за обавезно социјално осигурање по одбитку или других прописаних дажбина, прелази седам милиона и петсто хиљада динара, учинилац ће се казнити затвором од једне до десет година и новчаном казном.

Неуплаћивање пореза по одбитку, као кажњивом кривичном делу, не пружа се заштита свим порезима и другим јавним дажбинама, већ само оним који се обрачунавају и уплаћују приликом исплате одређених прихода од стране исплатилаца тих прихода. Обавеза обрачунавања и плаћања пореза по одбитку уређује се пореским прописима. Порез по одбитку, за сваког обвезника и за сваки појединачно исплаћени приход, исплатилац обрачунава, обуставља и уплаћује на прописане рачуне у моменту исплате прихода, у складу с прописима који важе на дан исплате прихода. Законом

о порезу на доходак грађана, по одбитку од сваког појединачно оствареног прихода утврђују се и плаћају порези на следеће приходе:⁴

- зараде;
- приходе од ауторских и сродних права и права индустријске својине, ако је исплатилац прихода правно лице или предузетник;
- приходе од капитала (камата; дивиденде и удели у добити; узимање из имовине и коришћење услуга привредног друштва од стране власника привредног друштва; примања члана отвореног инвестиционог фонда;
- приходе од непокретности, ако је исплатилац прихода правно лице или предузетник;
- приходе од давања у закуп покретних ствари, ако је исплатилац прихода правно лице или предузетник;
- добитке од игара на срећу;
- приходе од осигурања лица;
- приходе спортиста и спортских стручњака;
- остале приходе, ако је исплатилац прихода правно лице или предузетник.

Под правним лицем подразумева се и део правног лица, односно пословна јединица нерезидентног правног лица која је регистрована код надлежног државног органа (представништво и др.), као и државни органи и организације.

Према чл. 40. Закона о порезу на добит правних лица, уколико међународним уговором о избегавању двоструког опорезивања није друкчије уређено, порез по одбитку по стопи од 20 % обрачунава се и плаћа на приходе које оствари нерезидентно правно лице од резидентног правног лица по основу:⁵

1. дивиденди и удела у добити у правном лицу;
2. накнада по основу ауторског и сродних права и права индустријске својине (у даљем тексту: ауторска накнада);
3. камата;
4. накнада по основу закупа непокретности и покретних ствари на територији Србије.

Порез по одбитку обрачунава се и плаћа и на приходе нерезидентног правног лица по основу извођења естрадног, забавног, уметничког, спортског или сличног програма у Србији, који нису опорезовани као доходак

⁴ Чл. 99. Закона о порезу на доходак грађана, *Службени гласник РС*, бр. 24/01, 80/02, 80/02, 135/04, 62/06, 65/06, 31/09, 44/09, 18/10, 50/11, 91/11- одлука УС, 93/12.

⁵ Закон о порезу на добит правних лица, *Службени гласник РС*, бр. 25/01, 80/02, 80/02- др. закон, 43/03, 84/04, 18/10, 101/11, 119/12.

физичког лица (извођача, музичара, спортисте и сл.), у складу са прописима којима се уређује опорезивање дохотка грађана.

Изузетно, на приходе које оствари нерезидентно правно лице из јурисдикције са преференцијалним пореским системом по основу ауторских накнада, камата, накнада по основу закупа непокретности и покретних ствари, као и накнада по основу услуга, без обзира на место њиховог пружања или коришћења, обрачунава се и плаћа порез по одбитку по стопи од 25%.⁶

Порез по одбитку не плаћа се на приходе које оствари нерезидентно правно лице, односно нерезидентно правно лице из јурисдикције са преференцијалним пореским системом, од камата по основу дужничких хартија од вредности чији је издавалац, у складу са законом Република Србија, аутономна покрајина, јединица локалне самоуправе или Народна банка Србије.

На приходе које оствари нерезидентно правно лице од резидентног правног лица, другог нерезидентног правног лица, физичког лица, нерезидентног или резидентног или од отвореног инвестиционог фонда, на територији Србије, по основу капиталних добитака, обрачунава се и плаћа порез по стопи од 20% ако међународним уговором о избегавању двоструког опорезивања није друкчије уређено.

Порез по одбитку не обрачунава се и не плаћа ако се напред наведени приходи исплаћују сталној пословној јединици нерезидентног обвезника.

Уколико резидентно правно лице исплаћује приходе сталној пословној јединици нерезидентног правног лица из јурисдикције са преференцијалним пореским системом, оно је дужно да обрачуна и уплати порез по одбитку.

Код обрачуна пореза по одбитку на приходе нерезидента, исплатилац прихода примењује одредбе уговора о избегавању двоструког опорезивања, под условом да нерезидент докаже статус резидента државе са којом је Србија закључила уговор о избегавању двоструког опорезивања и да је нерезидент стварни власник прихода.⁷

Статус резидента државе са којом је закључен уговор о избегавању двоструког опорезивања, нерезидент доказује код исплатиоца прихода потврдом о резидентности овереном од надлежног органа друге државе уговорнице чији је резидент, и то на посебном обрасцу прописаном подзаконским актом донетим у складу са законом којим се уређује порески поступак и пореска администрација. Ако исплатилац прихода примени

⁶ Преференцијални порески систем постоји у земљама одређеним као порески рај.

⁷ Закон о порезу на добит правних лица, чл. 40а.

одредбе уговора о избегавању двоструког опорезивања, а нису прописани испуњени услови, што за последицу има мање плаћени износ пореза, дужан је да плати разлику између плаћеног пореза и дугованог пореза.

Надлежни порески орган, на захтев нерезидента, дужан је да изда потврду о порезу плаћеном у Србији.

Порез по одбитку за сваког обвезника и за сваки појединачно остварени, односно исплаћени приход од дивиденди и удела у добити у правном лицу, ауторске накнаде, камате, накнаде по основу закупа непокретности и покретних ствари на територији Србије, на приход нерезидентног правног лица по основу извођања естрадног, забавног, уметничког, спортског или сличног програма у Србији, који нису опорезовани као доходак физичког лица (извођача, музичара, спортисте и сл.), на приходе које оствари нерезидентно правно лице из јурисдикције са преференцијалним пореским системом по основу ауторских накнада, камата, накнада по основу закупа непокретности и покретних ствари као и накнада по основу услуга, без обзира на место њиховог пружања или коришћења, обрачунава се и плаћа порез по одбитку по стопи од 25 %, исплатилац обрачунава, обуставља и уплаћује на прописане рачуне у моменту када је приход остварен, односно исплаћен.⁸

Напред наведени било који приход је бруто приход који би нерезидентни обвезник остварио, односно наплатио да порез није одбијен од оствареног, односно исплаћеног прихода. Порез по одбитку обрачунава се и плаћа по прописима који важе у моменту реализације, односно исплате прихода.

За исплату пореза по одбитку јемчи исплатилац прихода. За неизмирене пореске обавезе правног лица организованог у облику ортачког друштва неограничено солидарно одговара сваки члан друштва својом имовином. За неизмирене пореске обавезе правног лица организованог у облику командитног друштва одговара неограничено солидарно комплементар.⁹

Акционар, односно члан друштва са ограниченом одговорношћу који поседује 50 % и више акција, односно удела одговара неограничено солидарно за неизмирене пореске обавезе зависног друштва.

Одредбом чл. 30а Закона о пореском поступку и пореској администрацији предвиђено је да банка преко које се врши реализација налога за исплату зарада, односно накнада зарада, укључујући и уговорену накнаду за привремене и повремене послове, у целини или делимично, као и реализација налога за плаћање пореза и доприноса за обавезно социјално

⁸ *Ibidem*, чл. 71.

⁹ *Ibidem*, чл. 111.

осигурање на те исплате, до истека наредног дана од дана у коме је реализовала те налоге, доставља Пореској управи, у електронској форми, информације о извршеном платном промету по тим основама.¹⁰ Те информације достављају се у облику електронских евиденција, које садрже: пословно име банке која је реализовала налоге; датум реализације налога; пословно име, односно назив исплатиоца; износ зарада, односно накнада зарада, односно уговорених накнада за привремене и повремене послове, које су у току тог дана исплаћене по налогу сваког исплатиоца; износе пореза и доприноса за обавезно социјално осигурање који су у току тог дана плаћени на зараде, на накнаде зарада, као и на накнаде за привремене и повремене послове по налогу сваког исплатиоца; уплатне рачуне јавних прихода на које су те уплате извршене, као и друге податке непосредно повезане са извршеним налозима за исплату зарада, накнада зарада и уговорених накнада за привремене и повремене послове.

Кривично дело неуплаћивања на прописани уплатни рачун јавних прихода обрачунатих пореза по одбитку, доприноса за обавезно социјално осигурање по одбитку или других прописаних јавних дажбина, извршено је пропуштањем да се порез који је обрачунат по одбитку уплати на рачун јавних прихода истовремено са исплатом одговарајућег прихода. Извршилац кривичног дела неуплаћивања на прописани уплатни рачун износа који је обрачунат на име пореза који се плаћа по одбитку, не поступа по законској обавези по којој је дужан да уплати обрачунати порез по одбитку. Време настанка ове обавезе одређује се пореским прописима.

Последица неуплаћивања пореза по одбитку, доприноса за обавезно социјално осигурање по одбитку или других прописаних јавних дажбина одражава се у угрожавању висине буџета коме порез по одбитку припада и умањењу висине средства на име уплате доприноса организацијама социјалног осигурања (ПИО, здравство, незапослени). Кривично дело се може извршити само са умишљајем, намером да се не плати порез, допринос или друга прописана јавна дажбина.

Извршилац кривичног дела може бити одговорно лице у правном лицу – пореском платцу, као и предузетник – порески платац. Порески платац је исплатилац прихода пореском обвезнику, те је дужан да обрачуна и по одбитку плати прописани порез на исплаћени приход, у име и за рачун пореског обвезника, на одговарајући уплатни рачун. На пример, код исплате зараде – обвезник пореза на зараду је запослени, док је послода-

¹⁰ Закон о пореском поступку и пореској администрацији, *Службени гласник РС*, бр. 80/02, 84/02, 23/03, 70/03, 55/04, 61/05, 85/05, 62/06, 63/06, 61/07, 20/09, 72/09, 53/10, 101/11, 2/12, 93/12.

вац, као порески платац дужан да на ту зараду обрачуна порез и доприносе за социјално осигурање и да их одбије од бруто зараде и уплати у корист буџета и одређених организација социјалног осигурања.

Кривично дело неуплаћивања на прописани уплатни рачун јавних прихода обрачунатих пореза по одбитку, доприноса за обавезно социјално осигурање по одбитку или других прописаних јавних дажбина, има два тежа облика. Први настаје ако износ обрачунатог, а неуплаћеног пореза по одбитку **прелази милион и петсто хиљада динара**, за који је прописана казна затвора од шест месеци до пет година и новчана казна. Други тежи облик настаје ако износ обрачунатог, а неуплаћеног пореза по одбитку **прелази седам милиона и петсто хиљада динара**, за шта је прописана казна затвора од једне до десет година и новчана казна.

Разлика између кривичног дела неуплаћивања пореза по одбитку и кривичног дела пореске утаје је у томе што се кривичним делом неуплаћивања пореза по одбитку пружа заштита само оним порезима који се обрачунавају и уплаћују приликом исплате одређених прихода од стране исплатилаца тих прихода, док се кривичним делом пореске утаје пружа заштита свим јавним приходима. Кривично дело пореске утаје се може извршити и у вези с плаћањем пореза по одбитку, али само изузетно, када је порески обвезник дужан да сам обрачуна и плати порез по одбитку.

Суд ће учиниоцу кривичног дела одмерити казну у границама које су законом прописане за то дело, имајући у виду сврху кажњавања и узимајући у обзир све околности које утичу да казна буде мања или већа (олакшавајуће и отежавајуће околности), а нарочито: степен кривице, побуде из којих је дело учињено, јачину угрожавања, као и друге околности (чл. 54. КЗ). При одмеравању новчане казне у одређеном износу суд ће узети у обзир и имовинско стање учиниоца.

Нико не може задржати имовинску корист прибављену кривичним делом. Од учиниоца ће се одузети новац, предмети од вредности и свака друга имовинска корист који су прибављени кривичним делом, а ако одузимање није могуће, учинилац ће се обавезати да преда у замену другу имовинску корист која одговара вредности имовине стечене извршењем кривичног дела или проистекле из кривичног дела, или ће платити новчани износ који одговара прибављеној имовинској користи (чл. 92. КЗ).

ПОРЕСКА КРИВИЧНА ДЕЛА У ЗАКОНУ О ПОРЕСКОМ ПОСТУПКУ И ПОРЕСКОЈ АДМИНИСТРАЦИЈИ

Законом о пореском поступку и пореској администрацији предвиђена су четири пореска кривична дела, и то:

1.– кривично дело *неосновано̄ исказивања износа за повраћај пореза и порески кредит̄* прописано у одредби чл. 173а. Лице које у намери да оствари право на неоснован повраћај пореза или порески кредит, поднесе пореску пријаву неистинитог садржаја, у којој исказе износ за повраћај пореза или порески кредит од 500.000 до 3.000.000 динара казниће се затвором од три месеца до три године и новчаном казном.

Ако је исказани износ за повраћај пореза или порески кредит преко 3.000.000 до 10.000.000 динара, учинилац ће се казнити затвором од шест месеци до пет година и новчаном казном.

Тежи облик кривичног дела настаје ако је исказани износ за повраћај и порески кредит већи од 10.000.000 динара, када ће се учинилац казнити затвором од једне до десет година и новчаном казном.

Физичком лицу, предузетнику и одговорном лицу у правном лицу – пореском обвезнику за напред наведена кривична дела изриче се и мера безбедности забране вршења позива, делатности и дужности од једне до пет година;

2.– кривично дело *угрожавања најла̄ше пореза и пореске кон̄троле* прописано у одредби чл. 175. Ко у намери да угрози наплату пореза који није доспео за наплату или који није утврђен, али је покренут поступак утврђивања или контроле, односно пореза који је утврђен њему или другом лицу, по установљавању привремене мере за обезбеђење наплате пореза у складу са законом, односно у поступку принудне наплате или пореске контроле отуђи, сакрије, оштети, уништи или учини неупотребљивом ствар на којој је установљена привремена мера за обезбеђење наплате, односно ствар која је предмет принудне наплате пореза или пореске контроле, казниће се затвором до једне године и новчаном казном. Истом казном казниће се и лице које даје лажне податке о чињеницама које су од значаја за спровођење принудне наплате пореза, односно пореске контроле;

3.– кривично дело *недозвољено̄ прoмет̄а акцизних производа* прописано у одредби чл. 176. Лице које ставља у промет, односно продаје акцизне производе који нису посебно обележени прописаним контролним акцизним маркицама, у складу са законом, казниће се затвором од шест месеци до пет година.

Предузетник, односно одговорно лице у правном лицу које се бави производњом или увозом производа који, у складу са законом, морају бити посебно обележени контролним акцизним маркицама, а не предузме мере да ови производи пре стављања у промет буду обележени контролним акцизним маркицама, казниће се казном затвора од шест месеци до три године.

За напред наведена кривична дела одредби чл. 176, предузетнику, односно одговорном лицу у правном лицу изриче се и мера безбедности забране вршења позива, делатности или дужности од једне до пет година.

Производи који нису посебно обележени прописаним контролним акцизним маркицама и имовинска корист остварена овим кривичним делом, одузеће се;

4.– кривично дело *недозвољеног складиштења робе* прописано у одредби чл. 176а. Лице које складишти опорезиву робу у просторији која није регистрована за ту намену или ко дозволи да се у његовој просторији складишти роба а просторија није за то регистрована, казниће се затвором од три месеца до три године и новчаном казном.

Казном затвора од три месеца до три године и новчаном казном казниће се и ко у регистрованој просторији за складиштење робе ускладишти робу на коју се плаћа порез за коју не постоји прописана документација о пореклу робе и плаћеном порезу.

За наведена кривична дела из одредбе чл. 176а одговорном лицу у правном лицу и предузетнику изриче се и мера безбедности забране вршења позива, делатности или дужности у трајању од једне до пет година, а незаконито складиштена роба ће се одузети.

УЗРОЦИ НАСТАНКА И ПОСЛЕДИЦЕ ПОРЕСКОГ КРИМИНАЛИТЕТА

Узроци пореског криминалитета су различити, полазећи од општег друштвеног морала и економског стања у земљи, обима сиве економије и распрострањености корупције, висине пореског оптерећења, пореског облика, ефикасности контроле пореских органа, тежине казни и доследне примене казни, па до намене утајених средстава.

Уколико је стање у привреди неке земље стабилније, то је мање разлога да порески обвезници избегавају плаћање пореза. Међутим, у државама где влада економска криза криминалитет је већи. Што је криза већа, веће су и могућности за избегавање плаћања пореза.

Један од узрока пореског криминалитета свакако су и високе пореске дажбине. Растом пореског оптерећења појављује се тенденција повећања отпора према плаћању пореза. Затим, обвезници нису увек спремни да признају обавезност плаћања пореза, објашњавајући то својим уверењем да се прикупљени порески приходи нерационално троше или да нису правилно распоређени. Ако је намена средстава непозната, или се порески обвезник противи тој намени постојаће већи отпор према плаћању пореске обавезе.

Порески криминалитет нарочит подстицај налази у ширењу сиве економије, јер активности у зони сиве економије имају циљ да се избегне плаћање пореза. Као основа утаје пореза јавља се тежња за стицањем што веће добити и имовине.

На порески криминалитет утичу и промене система вредности, праћене падом морала што доводи до тога да обвезници на разне начине избегавају плаћање пореских обавеза и других јавних дажбина. Етички однос према обавези плаћања пореза разликује се у појединим државама. Порески морал једног народа зависи од историјских околности, укључујући традицију и менталитет обвезника. Уколико влада покаже да се порески приходи троше рационално и наменски и да се порески обвезници увере да нема корупције, онда се може утицати на пореске обвезнике да добровољно испуњавају законом прописане пореске обавезе.

Као услов пореског криминалитета јавља се и слабо организована превентивна борба против ове појаве, недовољна стручност и опремљеност пореске администрације, недовољна разрађеност и развијеност привредног и правног система, честе измене пореских прописа и њихова нејасноћа, неадекватно кажњавање лица која избегавају плаћање пореза и сл.

Заједница верује администрацији која није корумпирана, која на једнак начин третира све пореске обвезнике и у чијем раду су минимизирани појединачни интереси наспрам друштвених. Зато је задатак и саме пореске администрације да промовише мере за јачање угледа и свог интегритета.

Поред тога, у земљама неразвијене демократије, слабости у раду институција и нејасна улога државе свакако доводе до пораста корупције и сиве економије. У срединама у којима нема демократских традиција и јаким независних институција, у срединама са укорењеном бирократском структуром и партијским државним органима, далеко је лакше применити образце ауторитарног политичког понашања. У тој ситуацији, развијена је подесна подлога за манипулисање и политички ауторитаризам, тако да је и порески морал низак. На тај начин произилази да на порески морал утиче и развој демократије и институција, поготово независност и стручност правосуђа.

Добровољна сагласност обвезника да плаћају пореске обавезе је свакако под утицајем и личног става пореског обвезника о ефикасности пореског система и казнене политике. Како порески обвезник прихвата владу и има ли уверења да се новац од пореских обвезника троши на прописан начин, да ли је порески систем правичан или дискриминаторан, да ли на исти начин важи за све, да ли има доста изузетака и корупције, та питања данас представљају базичне принципе у опорезивању, а уједно су и најважнија за порески морал и формирање става пореских обвезника. Стога, одговорна влада и пореска управа су есенцијални за развој јасне и здраве пореске политике која обезбеђује оквир за конзистентан порески систем у целини.

Порески криминалитет има озбиљне последице на фискалном плану, јер умањује средства буџету и организацијама за обавезно социјално осигурање. Тиме порески криминалитет у знатној мери утиче на слабљење економске основе друштва. Наиме, услед неплаћања пореских обавеза и других јавних дажбина долази до немогућности да се подмире неке од планираних буџетских потреба. Држава је у тим условима принуђена да смањи планиране буџетске потребе или да повећа пореске стопе или да се задужи. Уколико дође до повећања пореских стопа, део неплаћених јавних прихода превалјује се на остале савесне обвезнике, чиме се код њих изазива незадовољство које их одвраћа од редовног измиривања дажбина. Пореским обвезницима који своје пореске обавезе редовно измирују извршиоци пореских кривичних дела постају нелојална конкуренција, јер су цене њихових производа и услуга веће од цена тих обвезника који не плаћају пореске обавезе, што им смањује могућност за остваривање добити и доводи их у неравноправан положај.

Избегавање плаћања пореза такође ствара тешкоће у вези са исправним дефинисањем величина нужних за одређивање економске политике, односно за спровођење одговарајућих привредних мера и инструмената.

СУЗБИЈАЊЕ ПОРЕСКОГ КРИМИНАЛИТЕТА

Пореска кривична дела спадају у ред оних када законодавац изричито прописује обавезно изрицање казне затвора. Поред тога, за већину тих дела прописано је и изрицање предузетнику и одговорном лицу у правном лицу мере безбедности забране вршења позива, делатности и дужности. Код готово свих пореских кривичних дела, уз казну затвора предвиђена је и новчана казна, а за неке, уз ту кумулативну казну затвора и новчане казне, и обавезно одузимање робе.

Сврха кажњавања је:

- 1) спречавање учиниоца да чини кривична дела и утицање на њега да убудуће не чини кривична дела;
- 2) утицање на друге да не чине кривична дела;
- 3) изражавање друштвене осуде за кривично дело, јачање морала и учвршћивање обавезе поштовања закона.

У Закону о пореском поступку и пореској администрацији за неиспуњење пореских обавеза прописана је казна затвора до једне године, односно од три месеца до 10 година, а за три од четири кривична дела и новчана казна уз казну затвора. Висина установљене казне у пореским законима одражава степен последице неизвршења пореских обавеза. Поред тога, за кривично дело неоснованог исказивања износа за повраћај пореза и порески кредит, физичком лицу, предузетнику и одговорном лицу у правном лицу – пореском обвезнику, изриче се и мера безбедности забране вршења позива, делатности и дужности од једне до пет година.

За кривично дело недозвољеног промета акцизних производа, поред казне затвора, предузетнику, односно одговорном лицу у правном лицу изриче се и мера безбедности забране вршења позива, делатности или дужности од једне године до пет година, а производи који нису посебно обележени прописаним контролним акцизним маркицама и имовинска корист остварена тим кривичним делом, одузеће се.

За кривично дело недозвољеног складиштења робе прописано одредбом чл. 176а ЗПППА, поред казне затвора и новчане казне, одговорном лицу у правном лицу и предузетнику изриче се и мера безбедности забране вршења позива, делатности или дужности у трајању од једне до пет година, а недозвољено складиштена роба ће се одузети.

У Кривичном закону за пореска кривична дела предвиђена је кумулативно казна затвора и новчана казна. Није прописана као казна забране вршења делатности, позива или дужности. Новчана казна не може бити мања од десет хиљада динара (чл. 50. КЗ).

Послове откривања пореских кривичних дела и њихових извршилаца обавља Пореска управа, која у вези с тим предузима законом прописане мере.¹¹ Извршавање тих послова обавља Пореска полиција, као посебна организациона јединица Пореске управе. Пореска полиција планира, организује и извршава послове из свог делокруга у складу са законом. Ради откривања пореских кривичних дела и њихових извршилаца Пореска полиција у преткривичном поступку поступа као орган унутрашњих послова и овлашћена је да, у складу са законом, предузима све потражне радње, изузев ограничења кретања. Пореска полиција, у складу с одредбама за-

¹¹ Чл. 135–139. Закона о пореском поступку и пореској администрацији.

кона којим се уређује кривични поступак, може позивати и саслушавати осумњиченог, укључујући и његово принудно довођење, пре покретања кривичног поступка извршити претресање стана, пословних или других просторија на основу одлуке суда и уз присуство два сведока, превозних средстава и лица када постоје основи сумње да је извршено пореско кривично дело и извршити принудно одузимање предмета који могу послужити као доказ у кривичном поступку за пореска кривична дела.

Пореска полиција предузима мере самостално, а уколико се приликом спровођења својих овлашћења основано очекује отпор, на захтев Пореске полиције, Министарство унутрашњих послова пружиће помоћ ради омогућавања спровођења извршења тих овлашћења. Са Министарством унутрашњих послова Пореска полиција остварује и друге облике сарадње. Облик и начин остваривања те сарадње споразумно ближе уређују министар унутрашњих послова и министар финансија.

Ако порески инспектор у поступку пореске контроле утврди да чињенице и околности указују на постојање основане сумње да је извршено пореско кривично дело, дужан је да о томе састави извештај и да га заједно са прибављеним доказима, одмах достави надлежном руководиоцу Пореске управе. Надлежни руководилац Пореске управе дужан је да у року од 24 сата од пријема извештаја тај извештај са доказима проследи руководиоцу Пореске полиције.

Ако порески инспектор у поступку пореске контроле утврди да чињенице и околности указују на постојање основане сумње да је извршено кривично дело из других области, или прекршај за који Пореска управа није надлежна, Пореска управа подноси кривичну, односно прекршајну пријаву надлежном државном органу.

На основу прикупљених обавештења Пореска полиција саставља кривичну пријаву, у којој наводи доказе за које је сазнала приликом прикупљања обавештења и подноси је јавном тужиоцу. Уз кривичну пријаву достављају се и документација, прибављени извештаји, изјаве и други материјали који су релевантни за успешно вођење поступка. Ако Пореска полиција, после подношења кривичне пријаве, сазна за нове чињенице, доказе или трагове кривичног дела, дужна је да прикупи потребна обавештења и извештај о томе, као допуну кривичне пријаве, достави јавном тужиоцу. Пореска полиција дужна је да у кривичном поступку сарађује са судом и тужилаштом.

Јавни тужилац мора да узме у разматрање кривичну пријаву у року од три дана од дана пријема, и да о својој одлуци по кривичној пријави обавести руководиоца Пореске полиције у року од осам дана од дана доношења одлуке.

ЗАКЉУЧАК

Порески криминалитет има озбиљне последице на фискалном плану, јер умањује средства буџету и организацијама за обавезно социјално осигурање. Тиме порески криминалитет у знатној мери утиче на слабљење економске основе друштва. Наиме, услед неплаћања пореских обавеза и других јавних дажбина долази до немогућности да се подмире неке од планираних буџетских потреба. Држава је у тим условима принуђена да смањи планиране буџетске потребе, или да повећа пореске стопе, или да се задужи.

Циљ државе је да обезбеди да порески обвезници извршавају своје обавезе према државном буџету и организацијама за обавезно социјално осигурање, што државна власт обезбеђује спровођењем мера принуде. Свака држава инкриминише у свом законодавству одређене активности којима се избегава плаћање пореза, због чега им се придаје карактер друштвено опасних делатности, против чијих извршилаца су предвиђене санкције.

Законодавац у Србији је инкриминисао одређене активности којима се избегава плаћање пореза, доприноса и других јавних прихода у тежњи да се спречи ова негативна појава. Пореска кривична дела прописана су у Кривичном законнику и у Закону о пореском поступку и пореској администрацији. Тим законима прописана су пореска кривична дела:

- пореска утаја;
- неуплаћивање пореза по одбитку;
- неосновано исказивање износа за повраћај пореза и порески кредит;
- угрожавање наплате пореза и пореске контроле;
- недозвољен промет акцизних производа; и
- недозвољено складиштење робе.

За свако пореско кривично дело изричито је прописана казна затвора. Код готово свих пореских кривичних дела, уз казну затвора предвиђена је и новчана казна, и обавезно одузимање робе у недозвољеном промету акцизних производа или недозвољеном складиштењу опорезиве робе. Поред тога, за већину тих дела прописано је и изрицање предузетнику и одговорном лицу у правном лицу мере безбедности забране вршења позива, делатности и дужности.

Један од важних фактора који би могли да допринесу сузбијању пореског криминалитета свакако је унапређење ефикасности рада пореске управе, побољшање стручности запосленог особља и побољшање опремљеност.

Сива економија је активност која путем непоштовања правних норми и пословања ван легалних токова има за циљ избегавање плаћања прописаних фискалних и других обавеза према држави. Фазе испољавања сиве економије су различите, али у свакој од њих држави измичу значајни извори буџетских прихода. Због тога сива економија не само да угрожава редован прилив буџетских средстава, већ и озбиљно угрожава производњу и регуларни промет роба и услуга. Нелојално конкуришући целој регистрованој, односно легалној привреди, она умањује и ефикасност економске политике на нивоу државе.

Главни узроци и услови за појаву сиве економије су високи порески намети, вероватноћа откривања, строгост санкција, очекивани профит, не-слагање са циљевима и средствима економске политике и фактори опортунитета (искуство у утаји, образовање значајно за налажење посла и његова успешна примена изван законске регулативе), незапосленост и низак ниво животног стандарда, неприлагођеност пореског система, неповерење грађана у банкарски систем, стална бојазан од инфлације, неефикасност државних органа, неконзистентност и нестабилност законодавне регулативе, неразвијена свест о потреби плаћања обавеза према држави.

Порески криминалитет представља један од узрока економског раслојавања у Србији са свим социјалним и политичким последицама које то раслојавање са собом доноси. Порески морал се не може побољшавати изоловано и независно од општег стања морала, без обзира о ком друштву се ради.

ЛИТЕРАТУРА

- Закон о порезу на добит правних лица, *Службени гласник РС*, бр. 25/01, 80/02, 80/02- др. закон, 43/03, 84/04, 18/10, 101/11, 119/12.
- Закон о порезу на доходак грађана, *Службени гласник РС*, бр. 24/01, 80/02, 80/02, 135/04, 62/06, 65/06, 31/09, 44/09, 18/10, 50/11, 91/11– одлука УС, 93/12.
- Закон о пореском поступку и пореској администрацији, *Службени гласник РС*, бр. 80/02, 84/02, 23/03, 70/03, 55/04, 61/05, 85/05, 62/06, 63/06, 61/07, 20/09, 72/09, 53/10, 101/11, 2/12, 93/12.
- Кривични законик, *Службени гласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012.
- Кулић, Мирко, *Пореска ушћаја и кријумчарење*, БМГ, Београд, 1999.
- Милошевић, Горан, *Порез и избегавање пореза*, „Службени лист СЦГ”, Београд, 2005.
- Хрустић, Хасиба, *Јавне финансије и пореско право*, „Службени гласник РС”, Београд, 2008.

TAX CRIMINAL ACTS

Professor Hasiba Hrustić, LL. D

The Center for Law and Financial Research, Belgrade

S u m m a r y

Tax criminal acts relate to tax law. Successful application of the tax regulation requires suitable punitive measures for non-compliance with formal tax obligations. Because tax criminal acts jeopardize public finance, government always gives legal protection to public revenue and put efforts to prevent tax crime. In Serbia tax criminal acts are regulated in in The Criminal Law, and in The Tax Procedure and Tax Administration Law. For all tax criminal acts punishment of prison is prescribed, for majority of them punishment of prison with monetary punishment, and for some also the security measure prohibition to perform business, profession or duty.

Key words: criminal act, tax evasion, withholding tax, tax loan, excise product

Dragan U. Kalaba,
zamenik Višeg javnog tužioca u Čačku

PRODUŽENJE PRITVORA I ROKOVI*

ZAKONODAVNA REŠENJA – SLUČAJEVI SUDSKE PRAKSE

SAŽETAK: Kako je pritvor važan institut krivično-procesnog prava, koji se ima vrlo restriktivno primenjivati, isto tako je od značaja i sa njim povezan, institut roka trajanja pritvora. U sudskoj praksi se pojavila dilema u pogledu računanja roka kod produženja pritvora, a što će ovim radom biti prikazano. Takođe, biće dato moguće rešenje ovakvih pravnih situacija.

Ključne reči: krivični postupak, pritvor, rok, produženje pritvora

UVOD

Pritvor kao mera za obezbeđenje prisustva okrivljenog i nesmetanog vođenja krivičnog postupka, predviđeno je u ZKP, u glavi VIII, čl. 141–147. Povezani sa pritvorom, kao nužna karika, jesu i rokovi, isto tako važan procesni institut predviđen u ZKP, u glavi XII čl. 182–186.

Tema ovog rada jeste postupak donošenja rešenja kojim se okrivljenom produžava pritvor i način računanja rokova za njegovo produženje.

U svakom slučaju, rok je vremenski period u kome nadležni organ treba da obavi određenu procesnu radnju.

* Rad primljen: 8. 5. 2013. godine.

Naravno, ovde nećemo zalaziti u teorijske aspekte pojma roka, vrste istih (materijalni, procesni, prekluzivni, dilatorni i dr.), već na bazi osnovnih i zakonskih rešenja, dati prikaz spornih situacija kao i različito postupanje drugostepenog suda u istim pravnim situacijama.

U čl. 144. st. 1. ZKP je regulisano da se okrivljeni može zadržati u pritvoru **najviše mesec dana** od dana lišenja slobode, a posle **tog roka**, okrivljeni se može zadržati u pritvoru samo na osnovu rešenja o **produženju pritvora**. U st. 2. istog člana je regulisano da se pritvor po odluci Veća (čl. 24. st. 6. ZKP) može produžiti **najviše za dva meseca**, a u st. 3. je navedeno da se pritvor može produžiti **najviše za još tri meseca**.

Na osnovu navedenog jasno proizilazi da pritvor u fazi istrage (glava XIX, čl. 241–264. ZKP) može trajati najviše šest meseci i istekom navedenog roka okrivljeni se ima pustiti na slobodu.

Kada je reč o rokovima, u čl. 183. st. 1. ZKP je navedeno da se rokovi računaju na sate, dane, mesece i godine, a u st. 3. da se rok određen po mesecima završava protekom onog dana poslednjeg meseca koji po svom **broju odgovara danu kada je rok otpočeo**.

Produženje roka podrazumeva da je prethodno istekao ranije određeni rok, a to znači, da ako je određen po mesecima, mora tada da istekne dan poslednjeg meseca koji po svom broju odgovara danu kada je rok otpočeo.

SLUČAJEVI IZ SUDSKE PRAKSE

U tekućem radu, u Višem sudu u Čačku i Apelacionom sudu u Kragujevcu, kao drugostepenom sudu, postoji različito postupanje različitih Veća istog suda, u slučaju određivanja i produženja pritvora, način računanja rokova, a što dovodi, po našem mišljenju do pravne nesigurnosti, kao i kršenja Zakona u korist okrivljenog.

Analiziraćemo dve pravne situacije:

Prva se odnosi na produženje pritvora okrivljenom „na mesece”, a faktički se produženjem roka skрати „mesec”, pa proizilazi da je rok produžen „na dane”.

Druga se odnosi na produženje pritvora, a koji započinje istekom poslednjeg dana prethodno određenog roka.

Prva situacija

1.– Istražni sudija Višeg suda u Čačku je doneo rešenje Ki 52/12 od 3. avgusta 2012. kojim je okrivljenom određen pritvor u trajanju od **najviše mesec**

dana, a koji se računa od 1. avgusta 2012. godine. Veće istog suda, povodom predloga istražnog sudije, je produžilo pritvor okrivljenom rešenjem Kv 159/12 od 31. avgusta 2012. na najviše **dva meseca**, tako da traje do 31. oktobra 2012. godine. U ovom slučaju je uočljivo, a što će važiti i za brojne druge slučajeve, da je Veće Višeg suda, računalo produženi rok od najviše dva meseca od dana 31. avgusta 2012. godine kada je održana sednica Veća, pa produženi rok računa od **dana održane sednice**, pa je navedenim postupanjem okrivljenom skraćeni pritvor za jedan dan.

2.– Rešenjem istražnog sudije Višeg suda u Čačku Ki 18/11 od 16. aprila 2011. određen je pritvor okrivljenom koji može trajati **najviše mesec dana**, a koji se računa od 15. aprila 2011. godine. Rešenjem Veća istog suda Kv 94/11 od 19. aprila 2011. okrivljenom je produžen pritvor za najviše dva meseca tako da **traje najduže** do 15. jula 2011. godine. U ovom predmetu je istražni sudija tražio produženje pritvora za još dva meseca, pa je Apelacioni sud u Kragujevcu svojim rešenjem Kr 57/11 od 12. avgusta 2011. produžio pritvor tako da može trajati **najduže do 12. septembra 2011.** Potom, na ponovno traženje produženja pritvora, Apelacioni sud u Kragujevcu je svojim rešenjem Kr 68/11 od 12. septembra 2011. okrivljenom produžio pritvor za jedan mesec pa po **ovom rešenju može trajati najduže do 12. oktobra 2011.**

Ovde je karakteristično, po našem mišljenju, pravilno postupanje Višeg suda u Čačku, ali Apelacioni sud u Kragujevcu je povredio Zakon u korist okrivljenog jer je okrivljenom **skraćeni** pritvor za tri dana, a što je najvažnije, pritvor je produžavan na mesece, a ne na dane, kako to iz prethodnog prikaza jasno proizilazi. Apelacioni sud u Kragujevcu u ovim slučajevima, u obrazloženju svojih rešenja ne daje razloge zašto se pritvor ne završava 15-og u mesecu već 12-og u mesecu. Uočljivo je da se označeni datum održavanja sednice veća u uvodu rešenja, poklapa sa datumom označenim u izreci, od kada se računa rok za produženje pritvora.

3.– Rešenjem Veća Višeg suda u Čačku Kv 208/12 od 9. novembra 2012. produžen je pritvor okrivljenom najviše za dva meseca, a **najduže** do 9. januara 2013. (prethodno je određen 9. oktobra 2012). U istom predmetu, a povodom predloga istražnog sudije, Apelacioni sud u Kragujevcu svojim rešenjem Kr 1/13 od 8. januara 2013. okrivljenom je pritvor produžio za **najviše jedan mesec**, tako da pritvor po ovom rešenju može trajati najduže do 8. februara 2013. godine. Dakle, u ovom slučaju, po našem mišljenju, povređen je Zakon u korist okrivljenog, jer je pritvor skraćeni za jedan dan.

4.– Rešenjem istražnog sudije Višeg suda u Čačku Ki 13/12 od 10. marta 2012. određen je pritvor okrivljenom dana 9. marta 2012. kada je i lišen slobode, a potom je produžen Rešenjem Veća toga suda i traje do 9. juna 2012. U istom predmetu, a povodom predloga istražnog sudije, Apelacioni sud u Kra-

gujevcu je svojim rešenjem Kr 24/12 od 6. juna 2012. produžio pritvor okrivljenom **za najviše dva meseca**, tako da pritvor po ovom rešenju može trajati najduže do 6. avgusta 2012. godine. Isti sud, a povodom novog predloga istražnog sudije za produženje pritvora, donosi rešenje Kr 33/12 od 2. avgusta 2012. kojim se okrivljenom produžava pritvor **za najviše jedan mesec**, tako da po ovom rešenju može trajati najduže do 2. septembra 2012. godine.

Po našem mišljenju, istražni sudija i Veće Višeg suda u Čačku, pravilno je računalo rokove za produženje pritvora, a to je do 9. juna 2012, a Apelacioni sud u Kragujevcu je prekršio Zakon računajući rokove za produženje pritvora do 6. avgusta 2012. odnosno do 2. septembra 2012. Uočljivo je, iz rešenja drugostepenog suda, da se produženje roka računalo u oba slučaja od dana održane sednice kada je i odlučivano o produženju pritvora, iako u obrazloženju rešenja nema razloga o toj odlučnoj činjenici.

Dakle, prvim rešenjem Apelacionog suda u Kragujevcu, okrivljenom je skraćen pritvor za tri dana, a drugim rešenjem je skraćen za sedam dana. I ovde ponavljamo, pritvor je produžavan na mesece a ne na dane.

Druga situacija

1.– Rešenjem istražnog sudije Višeg suda u Čačku Ki 66/10 od 27. juna 2010, prema okrivljenom je određen pritvor u trajanju od jedan mesec tako da isti traje od 26. juna 2010. do 26. jula 2010, a potom je produžavan rešenjem Kv 227/10 od 22. jula 2010. i traje do 26. septembra 2010. Na predlog istražnog sudije za produženje pritvora, Apelacioni sud u Kragujevcu je svojim rešenjem Kr 73/10 od 23. septembra 2010. produžio pritvor okrivljenom **najviše za još jedan mesec**, i može trajati do 26. oktobra 2010. godine.

2.– Rešenjem istražnog sudije Višeg suda u Čačku Ki 69/10 od 6. jula 2010. određen je pritvor okrivljenima tako da licu ... se ima računati od 5. jula 2010, a licu ... od 7. jula 2010, a određen je **za najviše jedan mesec**.

Rešenjem Veća istog suda, produžen je pritvor **za najviše dva meseca** tako da licu ... traje do 5. oktobra 2010, a licu ... do 7. oktobra 2010. Na predlog istražnog sudije, Apelacioni sud u Kragujevcu svojim rešenjem Kv 80/10 od 1. oktobra 2010. produžio pritvor okrivljenima **za još tri meseca**, tako da pritvor po ovom rešenju licu ... traje najduže do 5. januara 2011. a licu ... najduže do 7. januara 2011. godine. Dakle, u ovim slučajevima je takođe određen i produžavan pritvor na mesece, a prilikom produženja pritvora, po našem mišljenju, pravilno je pritvor produžen, takođe na mesece i računa se od dana isteka poslednjeg dana prethodno određenog pritvora i završava se istog dana koji odgovara danu kada je pritvor i određen.

INICIJATIVA ZA REŠENJE PRVE SPORNE SITUACIJE

Kako smatramo da je povređen Zakon u prvoj situaciji, u korist okrivljenih, to je napisana inicijativa za podizanje zahteva za zaštitu zakonitosti Republičkom tužilaštvu Srbije, koji je podigao Zahtev za zaštitu zakonitosti Ktz 747/12 od 12. septembra 2012. protiv prethodno citiranih rešenja Apelacionog suda u Kragujevcu Kr 24/12 od 6. juna 2012. i Kr 33/12 od 2. avgusta 2012. U zahtevu je predloženo da Vrhovni kasacioni sud uvaži Zahtev za zaštitu zakonitosti podignut protiv pomenutih rešenja uz konstataciju da je donošenjem rešenja o produženju pritvora za vreme koje je kraće od dužine pritvora predviđen odredbama čl. 144. st. 1, 2. i 3. ZKP, Apelacioni sud u Kragujevcu u dva navrata učinio je bitnu povredu odredaba krivičnog postupka u korist okrivljenih pogrešnom primenom odredbe čl. 144. ZKP i izostankom obrazloženja za ovakve odluke kojima je skraćen rok trajanja pritvora, a što predstavlja bitnu povredu odredaba krivičnog postupka iz čl. 368. st. 1. t. 11. ZKP.

U obrazloženju podnetog Zahteva je navedeno da je Apelacioni sud u Kragujevcu povredio zakon jer je dva puta skratio rok trajanja pritvora, a produženje pritvora je traženo „**na mesec**”, da se produžetak roka računa od dana održane sednice drugostepenog suda, a ne od dana isteka prethodnog roka.

REŠENJE SLUČAJA

Povodom podnetog Zahteva za zaštitu zakonitosti Republičkog tužioca, Vrhovni kasacioni sud u Beogradu je svojom presudom Kzz 79/12 od 16. oktobra 2012. odbio kao neosnovan i prethodno citiran Zahtev za zaštitu zakonitosti.

Između ostalog, u obrazloženju Rešenja je navedeno:

a) „Iz navedenih odredbi čl. 144. st. 1. proizilazi da je sud ovlašćen da produži pritvor i može ga produžiti u granicama određenim Zakonikom i u granicama predloga, s tim što navedeni rokovi predstavljaju **najdužu mogućnost trajanja pritvora u istrazi, no oni mogu biti i kraći.**”

b) „Pod rokom trajanja pritvora podrazumeva se rok određen u rešenju kojim je pritvor određen ili produžen i može biti **kraći od roka zakonom određenog najdužeg trajanja.**”

c) „U oba konkretna slučaja, prema izreci rešenja, pritvor je produžen za **najviše dva meseca**, odnosno **najviše jedan mesec**, te je određeno da može trajati najduže do 6. avgusta 2012. odnosno 2. septembra 2012.”

d) „Dakle, u pobijanim rešenjima je navedeno da se pritvor produžava ne **za dva odnosno jedan mesec**, već za **najviše dva odnosno jedan mesec.**”

e) „Kako je prema čl. 144. st. 3. ZKP sud ovlašćen da produži pritvor najviše za tri meseca, to produženjem pritvora u novim rokovima koji su manji od

tri meseca, nije povređen zakon, jer sud ima pravo i da pritvor odredi u kraćem trajanju.”

Doneta presuda Vrhovnog kasacionog suda rešava samo jedan slučaj, dakle ne radi se o zauzimanju jedinstvenog pravnog stava na krivičnom odeljenju toga suda ili opšte sednice.

Razlozi za neprihvatanje stava toga suda izneti u citiranoj presudi su:

Prvo, u spornom slučaju je traženo produženje pritvora „na mesece” ili „na mesece”, pa je drugostepeni sud trebao da pravilno primeni Zakon i da računa produženje roka od isteka poslednjeg dana prethodno određenog roka, koji je takođe određen „na mesec”.

Važno je ukazati, u ovom delu na Načelni stav XVIII zajedničke sednice od 25. i 26. juna 1981. godine u kojem je navedeno da „pod rokom trajanja pritvora podrazumeva se rok do koga je određeno trajanje pritvora rešenjem kojim je pritvor određen odnosno produžen i produženje pritvora teče od dana isteka ranije određenog pritvora”.

Dakle, na način kako je Apelacioni sud u Kragujevcu u dva slučaja produžio pritvor, isti nije produžen istekom poslednjeg dana trajanja prethodnog roka utvrđenog pritvora već je produžen i računa se od dana održane sednice drugostepenog veća (iako o tome nema razloga u obrazloženjima oba citirana rešenja). Na pomenuti način je skraćen prvi rok koji je određen na mesec pa je pritvor okrivljenom trajao ne „na mesec dana” već 29 ili 28 ili 27 dana.

Drugo, i u spornim slučajevima pritvor je određen i trebao je da se produži na mesece a ne na dane, a na način kako je to učinio Apelacioni sud u Kragujevcu, pritvor koji je prvobitno određen „na mesec” je pretvoren u dane, jer je mesec skraćen, a to je suprotno izrekama pobijanih rešenja kojima je pritvor određen i produžavan na mesece. Kako je pritvor određen i produžavan, a na predlog istražnog sudije, „na mesece”, a onda se ima primeniti odredba čl. 183. st. 3. ZKP, a to je računanje roka „na mesece”, a što kršenjem zakona nije učinjeno.

Treće, ne može se prihvatiti stav Vrhovnog kasacionog suda da kada je sud ovlašćen da produži pritvor „najviše za tri meseca”, pa produženjem pritvora u novim rokovima koji su manji od tri meseca nije povređen Zakon zbog toga što u konkretnoj situaciji, drugostepeni sud produžava pritvor „za mesec odnosno dva meseca”, ali tako da je faktički skraćen prethodno određeni rok „od najviše mesec dana”.

Četvrto, ovim postupkom, je drugostepeni sud u stvari skratio prethodno utvrđeni rok za nekoliko dana, kako je već prethodno navedeno, a o tome u obrazloženju citiranih rešenja nema ni reči. U vezi sa prednjim postavlja se i sledeće pitanje: ako istražni sudija odredi pritvor u trajanju od najviše mesec dana i navede da traje do ... (videti citirane slučajeve), a to je mesec dana, kako, na

koji način i na osnovu kog propisa Veće tog istog suda ili pak drugostepeni sud, taj prvobitno određeni rok može da skrati.

Drugim rečima, ovde se ne radi o žalbi protiv rešenja istražnog sudije kojim je određen pritvor, pa da se eventualno novim rešenjem preinači prethodno doneto rešenje, u pogledu računanja trajanja pritvora, već se radi o **produženju pritvora** istekom prethodno utvrđenog roka pritvora koji je određen na mesec, a ne na dane.

Tačan je zaključak Vrhovnog kasacionog suda da sud može da odredi pritvor i u kraćem trajanju od tri meseca. Ali, u konkretnim slučajevima je produžen pritvor za dva odnosno za jedan mesec, ali je početak računanja produženog roka na mesec/ce, pogrešan, pa se skraćuje prethodno određeni rok za pritvor na mesec/ce, te se skraćuje rok za pritvor okrivljenog za nekoliko dana, pa je na opisani način povređen zakon u korist okrivljenog.

ZAKLJUČAK

Imajući u vidu Ustav Srbije, važeće krivično zakonodavstvo (Krivični zakonik i Zakonik o krivičnom postupku), osnov rada nadležnih državnih organa je njihova zakonitost. Nažalost, često nije tako. Zato kod pritvora kao mere za obezbeđenje prisustva okrivljenog glavnom pretresu, ne sme da postoji dilema, jer se radi o zaista osetljivim institutima krivično-procesnog prava.

U prethodno navedenim primerima, po našem mišljenju, vidi se kršenje zakona, jer se na pokazani način prethodno određen ili produžavan pritvor „skrati” za nekoliko dana, novom odlukom o produženju pritvora. Zato osnovano očekujemo zauzimanje stava Vrhovnog kasacionog suda na način kako je to prethodno ukazano.

PROLONGATION OF THE CUSTODY AND DEADLINES STATUTORY SOLUTIONS – CASE LAW

Dragan U. Kalaba

Deputy High Public Prosecutor in Cacak

S u m m a r y

Since the custody is an important institute of the criminal procedural law, which shall be applied restrictively, the duration of the custody is of the same importance and closely related to this concept. This paper will present the dilemma that occurred in the case law related to calculation of the deadlines in prolongation of the custody. The possible solution of such legal issue will also be presented.

Key words: criminal procedure, custody, deadline, prolongation of custody

СУДСКА ПРАКСА ИЗ ГРАЂАНСКОГ ПРАВА

ПРЕСУДА ЗБОГ ПРОПУШТАЊА – чл. 338. ЗПП из 2004. године

ПРЕИНАЧЕЊЕ ТУЖБЕ НЕМА ИСТИ ПРОЦЕСНИ ЗНАЧАЈ КАО ТУЖБА У ТОМ СМISЛУ ДА СЕ НА ОСНОВУ ПРОПУШТАЊА ДАВАЊА ОДГОВОРА НА ПОДНЕСАК КОЈИМ ЈЕ ТУЖБА ПРЕИНАЧЕНА НЕ МОЖЕ ДОНЕТИ ПРЕСУДА НА ОСНОВУ ПРОПУШТАЊА.

Решење Апелационог суда у Новом Саду Гж 458/13 од 27. 02. 2013. г.
Претходна инстанца: ОС у Панчеву 11 П 1854/12

Из образложења:

Испитавши првостепену пресуду у границама жалбених и разлога предвиђених одредбом чл. 372. ст. 2. ЗПП, овај суд налази да је првостепена пресуда донета уз битну повреду одредаба парничног поступка из чл. 361. ст. 2. тач. 6. ЗПП, на коју је жалба основано указала.

Првостепени суд засновао је ожалбену пресуду на аналогној примени регулативе чл. 338. ст. 1. у вези са чл. 313. ст. 3. ЗПП, налазећи да, пошто тужени нису у року од 30 дана одговорили на поднесак од 25. 10. 2012. године који су уредно примили, а којим је тужилац уредио тужбу и тужбени захтев, испуњени су услови за доношење пресуде због пропуштања.

Овакав закључак првостепеног суда не може се прихватити.

Тужба је иницијални акт којим се покреће парница. Последица процесне диспозиције туженог да се неактивно држи у односу на акт којим је парница покренута, јесте доношење пресуде због пропуштања, под претпоставком да су испуњени услови кумулативно предвиђени чл. 338. ст. 1. ЗПП (уредност доставе тужбе туженом са поуком о последицама пропуштања, да чињенице на којима се заснива тужбени захтев нису у супрот-

ности са доказима које је сам тужилац поднео или са чињеницама које су општепознате, да основаност тужбеног захтева произилази из чињеница наведених у тужби и ако не постоје општепознате околности из којих произилази да су туженог спречили оправдани разлози да одговори на тужбу). Само ако су испуњени сви наведени услови, о тужбеном захтеву може се одлучити доношењем пресуде због пропуштања.

Првостепени суд је приликом доношења ожалбене пресуде због пропуштања пошао од тога да пошто је тужилац у току поступка извршио субјективно преиначење тужбе, поднеском од 25. 10. 2012. године којим је уместо првобитно тужених, сада пок. О. Д. рођ. М. и К. Т. М., означио као тужене њихове законске наследнике, тај се поднесак има уподобити са тужбом у погледу процесних последица пропуштања одговора тужених на исти у року од 30 дана, који рок је прописан чл. 282. ЗПП. Пошто тужени нису у предвиђеном року суду доставили писмени одговор на поднесак (уређену тужбу), суд налази да су испуњени услови за доношење пресуде због пропуштања на основу чл. 338. ст. 1. у вези са чл. 313. ст. 3. ЗПП.

Поднесак којим је извршено субјективно преиначење тужбе у смислу чл. 195. ЗПП не може се сматрати тужбом у смислу чл. 186. и 187. ст. 1. ЗПП, нити последице писменог неодговарања тужених на поднесак супротне стране којим је преиначење тужбе извршено, уподобљене могу бити последицама пропуштања тужених да одговоре на тужбу као иницијални акт којим се парница покреће и који опредељује како лица на туженој страни, тако и предмет спора и захтев тужилачке стране о којем се у парници расправља. Одредба чл. 338. ст. 1. т. 1. ЗПП да изостајање одговора на тужбу представља један од кумулативних законских услова за доношење пресуде због пропуштања, прописана је у циљу процесне економије и обезбеђења једнакости странака пред судом, будући да обе стране у поступку имају право да се изјасне о чињеницама, доказима и наводима супротне стране. Она се не може аналогно применити за случај сваке даље процесне активности тужиоца, којом он усмено или писмено диспонира захтевом у тужби постављеним. Поднесци којима се врши уређење тужбе или њено преиначење, немају са процесноправног аспекта исти значај као тужба, па у случају пропуштања одговора на поднесак не могу наступити законом предвиђене последице пропуштања одговора на тужбу.

Како неодговарање на поднесак тужиоца у року од 30 дана од дана његовог пријема није услов за доношење пресуде због пропуштања у смислу чл. 338. ст. 1. ЗПП, у ситуацији када су тужени, који су у овој парници јединствени супарничари, одговор на тужбу поднету 30. 04. 2010. године дали благовремено у прописаном року, није било услова за доношење пресуде због изостанка.

Приредио
Марко Кнежевић
асистент на Правном факултету у Новом Саду

PRAKSA MEĐUNARODNIH SUDOVA

PRESUDA EVROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA *ĆOSIĆ PROTIV HRVATSKE* PREDSTAVKA BR. 28261/06 OD 15. 01. 2009. GODINE – PRAVO NA DOM

Činjenično stanje

Gospođa Ćosić je učiteljica, samohrana majka, koja je dobila stanarsko pravo na stanu u Čaglinu 1974. godine. 1984. godine je premeštena u Požegu, gde joj je dodeljen stan na korišćenje, iznajmljen od Jugoslovenske narodne armije. Zakup je istekao 1990. godine. 1991. godine država postaje vlasnik imovine JNA, te navedeni stan prelazi u državnu svojinu. Gospođa Ćosić je u nekoliko navrata tražila produžetak zakupa, ali je bila ignorisana. S obzirom da nikada nije pokrenut postupak za iseljenje niti joj je dodeljen drugi stan, gospođa Đosić je ostala da živi u stanu, uredno plaćajući zakupninu.

Ipak, 1999. godine država je pokrenula postupak pred Osnovnim sudom u Požegi, tražeći iseljenje gospođe Ćosić i tvrdeći da s obzirom da joj je ugovor o zakupu istekao 1990. godine ona nema pravni osnov za nastavak korišćenja stana. Osnovni sud se složio i usvajajući tužbeni zahtev, naložio iseljenje. Drugostepeni sud je potvrdio prvostepenu presudu, a Ustavni sud nije našao povredu ljudskih prava.

Pravno pitanje

Da li je Hrvatska time što je bazirala svoju odluku o iseljenju isključivo na zakonu bez ulaska u pitanje proporcionalnosti, kao što to zahteva član 8. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava, prekršila pravo gospođe Đosić na poštovanje doma, garantovanog čl. 8. Konvencije?

Odluka

Sud je jednoglasno zaključio da je Hrvatska odgovorna za kršenje čl. 8. Evropske konvencije jer se nije ulazilo u pitanje da li postoji proporcionalnost između zaštite države kao vlasnika stana, odnosno zaštite javnog interesa i oduzimanja doma gospođi Ćosić.

Obrazloženje:

Član 8. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava glasi:

„1. Svako ima pravo na poštovanje svog privatnog i porodičnog života, doma i prepiske.

2. Javne vlasti neće se mešati u vršenje ovog prava sem ako to nije u skladu sa zakonom i neophodno u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbednosti, javne bezbednosti ili ekonomske dobrobiti zemlje, radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih.

U skladu sa već dobroustanovljenom procedurom ispitivanja povrede prava na dom, Sud je pronašao da stan u kome gospođa Ćosić živi predstavlja njen dom, da postoji mešanje u pravo gospođe Ćosić na poštovanje doma, da je isto mešanje bilo u skladu sa domaćim propisima te da je učinjeno sa ciljem zaštite interesa države, kao vlasnika spornog stana.

(...)

18. Obaveza nametnuta aplikantu da napusti dom može se smatrati mešanjem u pravo na poštovanje njenog doma, neovisno o činjenici što presuda kojom se nalaže aplikantovo iseljenje još uvek nije izvršena.

(...)

20. Centralno pitanje je da li je mešanje bilo proporcionalno cilju koji se želeo postići i samim tim „neophodno u demokratskom društvu”. Važno je naglasiti da ovaj zahtev u okviru st. 2. čl. 8. obuhvata kako proceduralni tako i materijalnopравни zahtev.

21. Sud primećuje da kada je u pitanju odluka domaćih sudova, njihovo obrazloženje je bilo ograničeno na zaključak da u skladu sa domaćim propisima aplikant nije imao pravni osnov za posed stana. Prvostepeni sud je izričito istakao da iako priznaje da se aplikant nalazi u teškoj poziciji, svoju odluku mora da zasnuje na važećem pravu. Domaći sudovi su se ograničili na zaključak da je posed stana od strane aplikanta bez pravnog osnova, a nisu dalje analizirali proporcionalnost mere koja se nameće aplikantu. Međutim, garancije Konvencije zahtevaju da se mešanje u aplikantovo pravo na poštovanje doma bazira ne samo na zakonu već i da bude proporcionalno legitimnom cilju koji se želeo postići, u skladu sa st. 2. čl. 8, a uz uvažavanje specifičnih okolnosti slučaja. Dalje, nijedna odredba domaćih zakona ne sme se tumačiti niti primeniti na način koji je u neskladu sa obavezama Hrvatske po osnovu Konvencije.

22. S tim u vezi Sud ponavlja da je gubitak doma najekstremniji oblik mešanja u pravo na poštovanje doma. Svaka osoba koja se nalazi u opasno-

sti od mešanja ovog obima treba da ima mogućnost ocene proporcionalnosti i razumnosti mere od strane nezavisnog suda i u svetlu relevantnih principa u okviru čl. 8. Konvencije, neovisno o tome što se, u skladu sa domaćim propisima njeno pravo državnine okončalo.

23. Međutim, u predmetnom slučaju aplikantu nije data takva mogućnost. Stoga, zbog odsustva adekvatne proceduralne zaštite, postoji kršenje čl. 8. Konvencije.”

Komentar

Pravo na dom nije kao takvo izričito zajemčeno Ustavom Republike Srbije. Ipak, ono jeste garantovano čl. 8. Evropske konvencije, koja se neposredno primenjuje na osnovu čl. 18. st. 2. Ustava koji propisuje da se:

„Ustavom ... jemče, i kao takva, neposredno se primenjuju ljudska i manjinska prava zajemčena opšteprihvaćenim pravilima međunarodnog prava, potvrđenim međunarodnim ugovorima i zakonima...”

Stoga se mora uzeti da je pravo na dom posredno garantovano Ustavom Republike Srbije, neposredno Evropskom konvencijom, a u svakom slučaju da je zaštićeno u unutrašnjem pravnom sistemu.

U vezi sa gore navedenom presudom, sumarno obrazložimo metod ocene povrede prava na dom, a koji Evropski sud za ljudska prava dosledno prati u svojim odlukama. Pre svega se ispituje da li postoji dom. Rečima Evropskog suda za ljudska prava to je mesto „fizički ograničen prostor, gde se odvija privatni i porodični život”¹ odnosno „mesto gde osoba stanuje”². Nakon što se utvrdi da postoji dom prelazi se na ispitivanje da li je aktom organa povezanog sa državom, obično je to sud, došlo da mešanja u pravo na dom. Ukoliko jeste, da ne bi došlo do povrede ljudskog prava, zahteva se da je mešanje bilo u skladu sa zakonom, učinjeno radi zaštite legitimnog cilja i neophodno u demokratskom društvu. Poslednji uslov se uglavnom svodi na ocenu proporcionalnosti između mešanja u pravo pojedinca i zaštite legitimnog cilja.

U gore navedenom predmetu *Čosić protiv Hrvatske* Evropski sud za ljudska prava pronašao je povredu prava na dom zbog odsustva ocene proporcionalnosti između mešanja u nečije pravo na dom i zaštite javnog interesa.

Slični primeri izricanja mere iseljenja nisu retki u domaćoj praksi. Ali ono što je značajno, ali i neobično za naš sistem, jeste da sudovi ne smeju svoju odluku bazirati jedino na zakonu, oni se moraju makar upustiti u pitanje proporcionalnosti mere iseljenja i cilja koji se želi postići. U suprotnom, samim odsustvom balansiranja dolazi do kršenja prava na dom.

Priredila

Sanja Dragić,

master pravnih nauka – međunarodno pravo ljudskih prava

¹ *Giacomelli v. Italy* predstava br. 59909/00 od 02. 11. 2006. godine, § 76.

² *Prokopovich v. Russia* predstava br. 58255/00 od 18. 11. 2004. godine.

СА СЕДНИЦЕ УПРАВНОГ ОДБОРА

одржане 1. 11. 2013. године

1. СУВАЈЦИЋ МИЛИЦА (ЈМБГ:1701987805066), дипломирани правник, рођена 17. 01. 1987. године УПИСУЈЕ СЕ 01. 11. 2013. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Стевана Брановачког 7.

– БРИШЕ СЕ из Именика адвокатских приправника СУВАЈЦИЋ МИЛИЦА, адвокатски приправник код Сувајцић Ненада, адвоката у Новом Саду, са даном 31. 10. 2013. године због уписа у Именик адвоката ове Коморе.

2. КУЗМАНОВИЋ ЖИВКА (ЈМБГ:3107986885005), дипломирани правник, рођена 31. 07. 1986. године УПИСУЈЕ СЕ 01. 11. 2013. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Димитрија Туцовића 6.

– БРИШЕ СЕ из Именика адвокатских приправника КУЗМАНОВИЋ ЖИВКА, адвокатски приправник код Китановић Башић Браниславе, адвоката у Новом Саду, са даном 31. 10. 2013. године због уписа у Именик адвоката ове Коморе.

3. КОЈИЋ МАША (ЈМБГ:2708986805001), дипломирани правник, рођена 27. 08. 1986. године УПИСУЈЕ СЕ 01. 11. 2013. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Стражиловска 19а.

– БРИШЕ СЕ из Именика адвокатских приправника КОЈИЋ МАША, адвокатски приправник код Оберман Игора, адвоката у Новом Саду, са даном 31. 10. 2013. године због уписа у Именик адвоката ове Коморе.

4. ЦВЕТИЋАНИН ЈЕЛЕНА (ЈМБГ:1505983825328), дипломирани правник, рођена 15. 05. 1983. године УПИСУЈЕ СЕ 01. 11. 2013. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, др Светислава Касапиновића 26/27а.

– БРИШЕ СЕ из Именика адвокатских приправника ЦВЕТИЋАНИН ЈЕЛЕНА, адвокатски приправник код Калман Штање, адвоката у Новом Саду, са даном 31. 10. 2013. године због уписа у Именик адвоката ове Коморе.

5. ЦВЕЈИЋ НЕНАД (ЈМБГ:0106987850046), дипломирани правник, рођен 01. 06. 1987. године УПИСУЈЕ СЕ 01. 11. 2013. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Максима Горког 7/1.

– БРИШЕ СЕ из Именика адвокатских приправника ЦВЕЈИЋ НЕНАД, адвокатски приправник код Хоровиц Владимира, адвоката у Новом Саду, са даном 31. 10. 2013. године због уписа у Именик адвоката ове Коморе.

6. ШКРИВАЊ ПЕТАР (ЈМБГ:2901976800014), дипломирани правник, рођен 29. 01. 1976. године УПИСУЈЕ СЕ 01. 11. 2013. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Максима Горког 53.

– БРИШЕ СЕ из Именика адвокатских приправника ШКРИВАЊ ПЕТАР, адвокатски приправник код Травица Бранислава, адвоката у Новом Саду, са даном 31. 10. 2013. године због уписа у Именик адвоката ове Коморе.

7. РАДОВАНОВИЋ СРЕЋКО (ЈМБГ:1003983500199), дипломирани правник, рођен 10. 03. 1980. године УПИСУЈЕ СЕ 01. 11. 2013. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Војвођанских бригада 20.

– БРИШЕ СЕ из Именика адвокатских приправника РАДОВАНОВИЋ СРЕЋКО, адвокатски приправник код Петровић Драгослава, адвоката у Новом Саду, са даном 31. 10. 2013. године због уписа у Именик адвоката ове Коморе.

8. МИХАЈЛОВИЋ НЕБОЈША (ЈМБГ:3110981181515), дипломирани правник, рођен 31. 10. 1981. године УПИСУЈЕ СЕ 01. 11. 2013. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Жарка Зрењанина 4/1.

– БРИШЕ СЕ из Именика адвокатских приправника МИХАЈЛОВИЋ НЕБОЈША, адвокатски приправник код Вебер Милана, адвоката у Новом Саду, са даном 31. 10. 2013. године због уписа у Именик адвоката ове Коморе.

9. МАСЛЕША ЖАРКО (ЈМБГ:2405985800089), дипломирани правник, рођен 24. 05. 1985. године УПИСУЈЕ СЕ 01. 11. 2013. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Трг Републике 10.

– БРИШЕ СЕ из Именика адвокатских приправника МАСЛЕША ЖАРКО, адвокатски приправник код Прошић Зорана, адвоката у Новом Саду, са даном 31. 10. 2013. године због уписа у Именик адвоката ове Коморе.

10. САВИЋ МИРЈАНА (ЈМБГ:0108984885003), дипломирани правник, рођена 01. 08. 1984. године УПИСУЈЕ СЕ 01. 11. 2013. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Руми, Главна 163/4/33.

– БРИШЕ СЕ из Именика адвокатских приправника САВИЋ МИРЈАНА, адвокатски приправник код Ковачевић Јовице, адвоката у Руми, са даном 31. 10. 2013. године због уписа у Именик адвоката ове Коморе.

11. ЈАПРАНИН КЛАРИЋ РАДОВАНКА (ЈМБГ:0606983375001), дипломирани правник, рођена 06. 06. 1983. године УПИСУЈЕ СЕ 01. 11. 2013. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Ђорђа Зличића 3.

12. ЗАКЛАН МИЛА (ЈМБГ:0802982805049), дипломирани правник, рођена 08. 02. 1982. године УПИСУЈЕ СЕ 01. 11. 2013. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Јована Ђорђевића 13.

13. РАКИЋ ТАМАРА (ЈМБГ:2401985895025), дипломирани правник, рођена 24. 01. 1985. године УПИСУЈЕ СЕ 01. 11. 2013. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Змај Јовина 26, ТЦ „Лупус”, други спрат, локал 226.

14. БАШИЋ НАТАЛИЈА (ЈМБГ:2409985809502), дипломирани правник, рођена 24. 09. 1985. године УПИСУЈЕ СЕ 01. 11. 2013. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Железничка 38/1.

15. ПАВИЋЕВИЋ МИРЈАНА (ЈМБГ:2003987815600), дипломирани правник, рођена 20. 03. 1987. године УПИСУЈЕ СЕ 01. 11. 2013. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Слободана Бајића 14/2.

16. ЛАЛИН МАРИЈА (ЈМБГ:1308984805045), дипломирани правник, рођена 13. 08. 1984. године УПИСУЈЕ СЕ 01. 11. 2013. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Сестара Нинковић 11/2.

17. ДИМИТРИЋ ИГОР (ЈМБГ:0209981102386), дипломирани правник, рођен 02. 09. 1981. године УПИСУЈЕ СЕ 01. 11. 2013. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Булевар кнеза Милоша 4а.

18. МИТРЕСКИ МОМЧИЛО (ЈМБГ:1610962800072), дипломирани правник, рођен 16. 10. 1962. године УПИСУЈЕ СЕ 01. 11. 2013. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Стражиловска 27/12.

19. ЛАЗИЋ ЖАРКО (ЈМБГ:1206984800003), дипломирани правник, рођен 12. 06. 1984. године УПИСУЈЕ СЕ 01. 11. 2013. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Футошки пут 29.

20. ГРГУР ГВОЗДЕН (ЈМБГ:1403985850039), дипломирани правник, рођен 14. 03. 1985. године УПИСУЈЕ СЕ 01. 11. 2013. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Новом Саду, Јована Цвијића 9.

21. МИЉУШ НЕМАЊА (ЈМБГ:0303985800041), дипломирани правник, рођен 03. 03. 1985. године УПИСУЈЕ СЕ 01. 11. 2013. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Футогу, Лепе Радић 5А.

22. МАРКОВИЋ БОЖО (ЈМБГ:3004984830005), дипломирани правник, рођен 30. 04. 1984. године УПИСУЈЕ СЕ 01. 11. 2013. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Врбасу, ЈНА 30/б.

23. ГОДОШЕВ ДУШИЦА (ЈМБГ:1004985865026), дипломирани правник, рођена 10. 04. 1985. године УПИСУЈЕ СЕ 01. 11. 2013. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Зрењанину, Милетићева 32.

24. САБАДОШ АНДРИЈА (ЈМБГ:1103980820022), дипломирани правник, рођен 11. 03. 1980. године УПИСУЈЕ СЕ 01. 11. 2013. године у Именик адвоката Адвокатске коморе Војводине, са седиштем адвокатске канцеларије у Суботици, Милоша Обилића 25/9.

25. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду МИЛИЋ ГОРДАНА, рођена 03. 04. 1982. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Тодоровић Милоша, адвоката у Новом Саду, дана 01. 11. 2013. године, у трајању од две године.

26. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду СТАНОЈЕВИЋ ТАТЈАНА, рођена 08. 02. 1987. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Шуњка Томислава, адвоката у Новом Саду, дана 01. 11. 2013. године, у трајању од две године.

27. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду ЈАНКОВИЋ ТАМАРА, рођена 18. 03. 1989. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Шуња Томислава, адвоката у Новом Саду, дана 01. 11. 2013. године, у трајању од две године.

28. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду ГРБА ТИЈАНА, рођена 08. 11. 1988. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Кесерић Синише, адвоката у Новом Саду, дана 01. 11. 2013. године, у трајању од две године.

29. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду ЖИВКОВИЋ ТИЈАНА, рођена 19. 11. 1989. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Шуња Томислава, адвоката у Новом Саду, дана 01. 11. 2013. године, у трајању од две године.

30. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду МИШЧЕВИЋ НИКОЛИНА, рођена 19. 12. 1987. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Радовановић Бранимира, адвоката у Новом Саду, дана 01. 11. 2013. године, у трајању од две године.

31. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду НЕШКОВИЋ ЈАНА, рођена 15. 05. 1984. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Бељански Владимира, адвоката у Новом Саду, дана 01. 11. 2013. године, у трајању од две године.

32. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду ЛЕТИЋ МИЛАНА, рођена 01. 06. 1985. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Перић Дамира, адвоката у Футогу, дана 01. 11. 2013. године, у трајању од две године.

33. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду ГАВРИЛОВИЋ ИВАН, рођен 19. 05. 1990. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Савин Соње, адвоката у Новом Саду, дана 01. 11. 2013. године, у трајању од две године.

34. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду ЈОВИЧИЋ САША, рођен 22. 11. 1987. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Јовичић Ранка, адвоката у Новом Саду, дана 01. 11. 2013. године, у трајању од две године.

35. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду ЉУБИЧИЋ СЕНИША, рођен 07. 09. 1982. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Милић Косте, адвоката у Новом Саду, дана 01. 11. 2013. године, у трајању од две године.

36. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду ГУБЕРИНИЋ ВЕСЕЛИН, рођен 23. 04. 1989. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Укропина Дејана, адвоката у Новом Саду, дана 01. 11. 2013. године, у трајању од две године.

37. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду СИМИЋ ДРАГАН, рођен 19. 09. 1988. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Жунић Витомира, адвоката у Новом Саду, дана 01. 11. 2013. године, у трајању од две године.

38. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду ДУРУТОВИЋ МИЛАН, рођен 20. 11. 1979. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Мрнуштик Маје, адвоката у Новом Саду, дана 01. 11. 2013. године, у трајању од две године.

39. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду МАРИЋ ДАВОР, рођен 06. 07. 1989. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Карановић Небојше, адвоката у Новом Саду, дана 01. 11. 2013. године, у трајању од две године.

40. УПИСУЈЕ се у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду ШОГОРОВ МИЛАН, рођен 01. 08. 1983. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Вучковић Вука, адвоката у Новом Саду, дана 01. 11. 2013. године, у трајању од две године.

41. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду ЦВЕЈИЋ САНДРА, рођена 03. 09. 1984. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Цвејић Радована, адвоката у Суботици, дана 01. 11. 2013. године, у трајању од две године.

42. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду КРПИЋ ГОРАН, рођен 23. 08. 1977. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Крпић Бисерке, адвоката у Суботици, дана 01. 11. 2013. године, у трајању од две године.

43. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду БАЛЧИН УРОШ, рођен 13. 08. 1990. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Папулић Ђорђа, адвоката у Панчеву, дана 01. 11. 2013. године, у трајању од две године.

44. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду ВРЕКИЋ СИЛВАНА, рођена 28. 07. 1988. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Ружић Градимира, адвоката у Вршцу, дана 01. 11. 2013. године, у трајању од две године.

45. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду ЛАЗИЋ ЖЕЉКА, рођена 18. 02. 1979. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Шерфезе Јанка, адвоката у Зрењанину, дана 01. 11. 2013. године, у трајању од две године.

46. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду МИШКОВ СОЊА, рођена 31. 12. 1988. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Мишков Анкице, адвоката у Сомбору, дана 01. 11. 2013. године, у трајању од две године.

47. УПИСУЈЕ СЕ у Именик адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине у Новом Саду НЕНАДОВИЋ НЕМАЊА, рођен 26. 07. 1981. године, на адвокатско-приправничку вежбу код Купрес Слађане, адвоката у Новом Саду, дана 13. 11. 2013. године, у трајању од две године.

48. БРИШЕ СЕ из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине СКЕЛЕЦИЈА ШИЈАКОВ ГОРДАНА, адвокат у Новом Саду са даном 24. 10. 2013. године, ради заснивања радног односа.

– Шијаков Милован, адвокат у Новом Саду, поставља се за преузиматеља адвокатске канцеларије.

49. БРИШЕ СЕ из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине ГАВАНСКИ др БРАНИСЛАВ, адвокат у Новом Саду са даном 18. 10. 2013. године, ради пензионисања.

– Кнежевић Слободан, адвокат у Новом Саду, поставља се за преузиматеља адвокатске канцеларије.

50. БРИШЕ СЕ из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине ЋИСАЛОВ МИОДРАГ, адвокат у Новом Саду са даном 11. 10. 2013. године, ради пензионисања.

– Именовани и након брисања задржава чланство у Посмртном фонду Адвокатске коморе Војводине.

– Ђисалов Душан, адвокат у Новом Саду, поставља се за преузиматеља адвокатске канцеларије.

51. БРИШЕ СЕ из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине ЧЕШЉАРОВ ЗОРИЦА, адвокат у Зрењанину са даном 02. 10. 2013. године, ради пензионисања.

– Именована и након брисања задржава чланство у Посмртном фонду Адвокатске коморе Војводине.

– Чешљарев Борис, адвокат у Зрењанину, поставља се за преузиматеља адвокатске канцеларије.

52. БРИШЕ СЕ из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине ЈАКАБ ВЛАДИМИР, адвокат у Ковачици са даном 01. 11. 2013. године, ради пензионисања.

– Именовани и након брисања задржава чланство у Посмртном фонду Адвокатске коморе Војводине.

– Ухрин Јакоб Јасмина, адвокат у Ковачици, поставља се за преузиматеља адвокатске канцеларије.

53. БРИШЕ СЕ из Именика адвоката Адвокатске коморе Војводине АРНОВЉЕВ ЉУБОМИР, адвокат у Новом Кнежевцу са даном 01. 10. 2013. године, ради заснивања радног односа.

– Станимиров Бошко, адвокат у Новом Кнежевцу, поставља се за преузиматеља адвокатске канцеларије.

54. БРИШЕ СЕ из Именика адвокатских приправника Адвокатске коморе Војводине АРСЕНИЈЕВИЋ ДУШАН, адвокатски приправник у Футогу, на адвокатско-приправничкој вежби код Перић Дамира, адвоката у Футогу, са даном 14. 10. 2013. године.

55. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да ДАМЈАНОВ ПЕТРОВИЋ СЛАВИЦИ, адвокату у Суботици, привремено престаје право на бављење адвокатуром због постављења на функцију градског јавног правобраниоца Града Суботице, почев од 03. 10. 2013. године, док траје ова функција.

– Какаш Илона, адвокат у Суботици, одређује се за привременог заменика.

56. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да ПЕЈОВИЋ ДРАГАНИ, адвокату у Новом Саду, привремено престаје право на бављење адвокатуром због породилског одсуства и одсуства ради неге детета, од 10. 10. 2013. до 09. 10. 2014. године.

– Шереш Шимон Марија, адвокат у Новом Саду, одређује се за привременог заменика.

57. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да ПЕТКОВИЋ ЛЕПОСАВИ, адвокату у Бачкој Паланци, привремено престаје право на бављење адвокатуром због болести, почев од 08. 10. 2013. године.

– Поповић Душан, адвокат у Бачкој Паланци, одређује се за привременог заменика.

58. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да ЋИРИЋ СМИЉАНИ, адвокатском приправнику у Бачкој Паланци, привремено престаје право на обављање адвокатско-приправничке вежбе због болести, почев од 15. 10. 2013. године.

59. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је ГОСТОВИЋ СОМБОРАЦ ДРАГИЦА, адвокат у Новом Саду, наставила са радом дана 08. 10. 2013. године, након што јој је привремено престало право на бављење адвокатуром због породилског одсуства и одсуства ради неге детета.

– Сувачар Санда, адвокат у Новом Саду, разрешава се дужности привременог заменика.

60. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је МАРИНКОВИЋ ЈЕЛЕНА, адвокат у Новом Саду, наставила са радом дана 02. 11. 2013. године, након што јој је привремено престало право на бављење адвокатуром због породилског одсуства и одсуства ради неге детета.

– Антић Живка, адвокат у Новом Саду, разрешава се дужности привременог заменика.

61. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је СТОЈШИН МИЛОШ, адвокатски приправник у Новом Саду, прекинуо адвокатско-приправничку вежбу код Микеш Драгана, адвоката у Новом Саду дана 04. 10. 2013. године, те да исту наставља код Миловац Мирјане, адвоката у Будисави, дана 05. 10. 2013. године.

62. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је Кекез Ана, адвокатски приправник у Новом Саду, променила презиме, које сада гласи КЕКЕЗ КЉАЈИЋ.

63. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да се Режа Слободан, адвокат у Панчеву разрешава дужности преузиматеља адвокатске канцеларије Ранчев Бориса, бившег адвоката у Панчеву, на коју је постављен решењем број 25-10/13 од 01. 02. 2013. године.

– Дивац Бошко, адвокат у Панчеву одређује за преузиматеља адвокатске канцеларије Ранчев Бориса, бившег адвоката у Панчеву.

64. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да се Шутало Мезеи Ивана, адвокат у Новом Саду разрешава дужности привременог заменика адвокатске канцеларије Пајовић Кутузов Тијане, адвоката у Новом Саду, на коју је постављен решењем број 933/13 од 04. 10. 2013. године.

– Пајовић Итана, адвокат у Новом Саду одређује за привременог заменика адвокатске канцеларије Пајовић Кутузов Тијане, адвоката у Новом Саду.

65. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је Радонић Љиљана, адвокатски приправник у Руми, променила презиме, које сада гласи СМОЛИЋ.

66. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је РАДУЛОВИЋ МИЛЕНА, адвокатски приправник у Новом Саду, прекинула адвокатско-приправничку вежбу код Крнчевић Горана, адвоката у Новом Саду дана 22. 10. 2013. године, те да исту наставља код Ивановић Зорана, адвоката у Новом Саду, дана 23. 10. 2013. године.

67. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је ЖИВКОВИЋ МИЛИЦА, адвокатски приправник у Бечеју, прекинула адвокатско-приправничку вежбу код Субаков В. Милоша, адвоката у Бечеју дана 15. 10. 2013. године, те да исту наставља код Крстић Драгане, адвоката у Новом Саду, дана 16. 10. 2013. године.

68. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је Ђапић Милана, адвокатски приправник у Сомбору, променила презиме, које сада гласи ТРКУЉА.

69. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је Алишић Владимир, адвокат у Инђији стекао научни степен магистра правних наука.

70. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је БЕРОЊА БИЉАНА, адвокат у Новом Саду, преселила своју адвокатску канцеларију на адресу Војвођанских бригада 11, почев од 01. 11. 2013. године.

71. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је БЕРОЊА БОЖИДАР, адвокат у Новом Саду, преселио своју адвокатску канцеларију на адресу Стевана Брановачког 11, почев од 01. 11. 2013. године.

72. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је ТЕШАНОВИЋ ЈЕЛЕНА, адвокат у Новом Саду, преселила своју адвокатску канцеларију на адресу Стевана Брановачког 11, почев од 01. 11. 2013. године.

73. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је РАДИВОЈЕВИЋ НАТАЛИЈА, адвокат у Новом Саду, преселила своју адвокатску канцеларију на адресу Полита Десанчића 1а, почев од 01. 11. 2013. године.

74. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је СТЕПАНОВ МИЛИВОЈ, адвокат у Новом Саду, преселио своју адвокатску канцеларију на адресу Полита Десанчића 1а, почев од 01. 11. 2013. године.

75. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је ШТАЈНЕР БОРИС, адвокат у Новом Саду, преселио своју адвокатску канцеларију на адресу Полита Десанчића 1а, почев од 01. 11. 2013. године.

76. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је ПАНТИЋ ВЛАДИМИР, адвокат у Новом Саду, преселио своју адвокатску канцеларију на адресу Полита Десанчића 1а, почев од 01. 11. 2013. године.

77. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је АРСЕНОВ НИКОЛА, адвокат у Новом Бечеју, преселио своју адвокатску канцеларију на адресу Јаше Томића 2, почев од 01. 11. 2013. године.

78. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је УГЉЕШИН ЂУРА, адвокат у Панчеву, преселио своју адвокатску канцеларију на адресу Змај Јове Јовановића 14, почев од 15. 10. 2013. године.

79. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је ВОРКАПИЋ ОСТОЈА, адвокат у Сомбору, преселио своју адвокатску канцеларију на адресу Мите Поповића 4/1, почев од 01. 10. 2013. године.

80. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је мр АЛИШИЋ ВЛАДИМИР, адвокат у Инђији, преселио своју адвокатску канцеларију на адресу Војводе Степе 8/2, локал 21, ТЦ „Фонтана”, почев од 01. 11. 2013. године.

81. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је РАДУЛОВИЋ ДАНЕ, адвокат у Суботици, преселио своју адвокатску канцеларију на адресу Милоша Обилића 45, почев од 01. 11. 2013. године.

82. УЗИМА СЕ НА ЗНАЊЕ да је ЈАКОВЉЕВИЋ СТЕВАН, адвокат у Панчеву, преселио своју адвокатску канцеларију на адресу Војводе Радомира Путника 3а, почев од 30. 10. 2013. године.

Управни одбор

Уређивачки одбор *Гласника* моли сараднике да текстове за објављивање достављају уз уважавање следећих сугестија:

- примерак рада доставити одштампан и потписан;
- по могућности, доставити рад и електронском поштом (*panonija@eunet.rs*) или на дискети;
- фусноте писати у дну одговарајуће странице;
- у библиографским подацима за књиге уз уобичајене податке обавезно навести и издавача;
- уз чланке доставити резиме и кључне речи;
- пожељно је доставити и превод резимеа на енглески, немачки или француски језик.

ГЛАСНИК
АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

Излази 12 пута годишње
у месечним свескама.

Оснивач, власник и издавач: Адвокатска комора Војводине.
Годишња претплата: за земљу 10.000,00 дин.,
за иностранство 110 евра.
(Текући рачун број 340-1482-43 са назнаком „за Гласник“)

Овај број је закључен 5. новембра 2013. године.

Тираж: 2.000 примерака

Према мишљењу Секретаријата за информације
Републике Србије бр. 413-01-412/91-01
од 11. априла 1991. године на ову публикацију плаћа се
основни порез на промет по Тарифном броју 8. став 1. тачка 1.
алинеја 10. Тарифе основног пореза на промет.

Компјутерски слог: *Тајјана Божић*, Нови Сад

Штампа: OFFSET PRINT, Нови Сад
2013.